

NYTT
NORSK
KIRKE
BLAD

7

2010

HEFTE SJU ÅRGANG TRETTIÅTTE

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av
Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Andreas Hilmo Grandy-Teig, Steinar
Ims, Sven Thore Kloster og Kjersti
Håland

Redaksjonssekretær

Caroline J. Hauglid-Formo

Ansvarlig redaktør Sivert Angel

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

www.tf.uio.no/praktikum/nnk/

Grafisk design og sats Hauglid-Formo
Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

LEDER:

Jul og Jesus 3
Sivert Angel

ARTIKLER:

Skjønnlitterære skildringer av Jesu fødsel 5
Rolv Nøtvik Jakobsen

Et muslimsk perspektiv på Jesus 9
Nora S. Eggen

Livets sol og glede? 14
Annhild Tofte Haga

Sjenansen for Jesus 19
Dag Kullerud

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE:

1. søndag i advent 22
Elisabeth Tveito Johnsen

2. søndag i advent 25
Ole Kristian Bonden

3. søndag i advent 29
Kristin Joachimsen

4. søndag i advent 33
Hanne Beate Stenvaag

Julaften 37
Kjersti Håland

Julenatt/ottesang 39
Anne Berger Jørgensen

Juledag 43
Leif Bremer

2. juledag 47
Ingeborg Sommer

BOKANMELDELSE:

Prekener bak murene 51
Susanne Bjerregaard

DEBATT:

Også folkekirken er den virkelige kirke 53
Harald Hegstad

Hvor ble det av folkekirken? 58
Vidar Vik

Kirken og selotene 61
Bjørn Ole Hovda

Sæterbakkens snille dom 66
Sivert Angel

Kjønn og gudsbilder 69
Hans Kristian Solbu

KORRESPONDENTBREV: Motto og logo 71
Gyrid Gunnes,

JUL OG JESUS

I slutten av oktober var venner av meg allerede i gang med juleverkstedssesongen. De gledet seg stort over pepperkakebaking og klipping og liming bedrevet sammen med relativt rolige og ryddige barn, mens de stirret ut av vinduet i håp om å se de første snøfillene dale. År etter år bedriver man det som i seg selv ikke er en veldig spennende eller renslig aktivitet, men det er noe med lukta av pepperkakeeigens krydder som minner om det eksotiske Midtøsten. Det er noe med de tilklippede englene i ferd med å bli sammenlimt som minner om den lille familien med det lille barnet omgitt av den kalde beitemarka.

Det er noe med den lille familien og det lille barnet som tref-fer oss. Man fornemmer at den stadig gjentakende og tilsynelatende prosaiske juleverkstedsskikken også er en konsentrasjon om noe umistelig i tilværelsen.

At tradisjonelle feiringer stadig gjentar seg, har selvfølgelig mange årsaker, men for julens vedkommende har det også med dens budskap å gjøre, for dens budskap er en slags umistelig umulighet. I fjerde vers av julesalmen på nummer 37 i salmeboka, heter det om Jesusbarnet:

*Og her er teiknet de skal få:
ein stall, ei krubbe, klut og strå.
Der skal de finna barnet lagt
som styrer verdi med si makt.*

Strofene er en poetisk beskrivelse av det kristologiske paradoks at et menneske også er Gud. Som mange paradoks, er også dette absurd, men mange av oss blir likevel aldri ferdig med det. Det er likheten med oss som treffer oss i julefortellingen om barnet og familien, det handler om et menneske som oss, om barn og fødsler som våre, om svakhet, tørst, lengsel og kjærlighet som vår. Samtidig er det ikke bare likheten som treffer oss. Det er noe spesielt med dette barnet og denne fortellingen som gjør at vi husker den fremfor alle andre

og gir den større betydning enn alle andre. Hva er det som gjør det og hvordan går det an?

I dogmatikken sies det at våre forestillinger om Jesus har tre nivåer. Vi ser ham som et historisk individ innfelt i sin tid, vi beskriver hans betydning med overhistoriske og overnaturlige begrep, og vi ser ham som nærværende her og nå, i våre bønner og vår gudstjeneste og når vi hører ham forkynt. De tre nivåene henger nødvendigvis sammen og må stadig utfordre og utfylle hverandre.

Det er umulig å beskrive noen som både Gud og menneske, men i Jesu tilfelle slår vi oss ikke til ro med denne umuligheten. Dette alminnelige menneskeliv har noe som treffer oss ulikt alt annet og på en måte som ikke lar seg beskrive en gang for alle. Det viser seg for oss i glimt gjennom den konsentrasjon som arbeidet med forskjellige kunstformer og klissete formingsaktiviteter innebærer og som julefeiringa består av. Vi holder fast ved dette arbeidet og disse aktivitetene og fortsetter å gjenta dem med glede. Blant disse aktivitetene og kunstformene er prekenen ikke den minste.

Dette nummeret av kirkebladet bringer tanker om julefeiring og forventninger til juleprekenskriking fra prester rundt omkring i store deler av landet. Noen gruer seg og andre gleder seg, men alle ser det som en stor og viktig oppgave. Magasindelen bringer artikler som minner oss om bredden i interessen for Jesus. Rolv Nøtvik Jakobsen skriver om Jesus i litteraturen, Nora Eggen skriver om Jesu betydning i islam, Annhild Tofte Haga skriver om sammenhengen mellom Jesusbilde og selvbilde, mens Dag Kullerud skriver om blandingen av fascinasjon og sjenanse overfor Jesus som finnes i norsk kulturliv.

De mange perspektivene på Jesus vil forhåpentligvis være en hjelp i det stadige arbeidet med å se både det spesielle og det alminnelige i fortellingen om ham. Forhåpentligvis vil det interessere alle som stadig legger engasjement og konsentrasjon i det å feire jul. Spesielt hyggelig er det hvis det interesserer alle dem som går inn i julen med å sitte stille og konsentrert ved skrivebordet for å legge setning til setning, for enda en gang å forsøke å beskrive det ubeskrivelige. De gjør et viktig arbeid for oss som har en fornemmelse av at man i Jesus kan se hva det vil si å være menneske og hvem Gud er.

Sivert Angel

SKJØNNLITTERÆRE SKILDRINGAR AV JESU FØDSEL

Rolv Nøtvik Jakobsen
Forskar ved Gunnerusbiblioteket, NTNU
rolv.n.jakobsen@ub.ntnu.no

Det finst berre to forteljingar om Jesu fødsel i Nytestamentet og dei stemmer ikkje heilt overeins. Resten av dei nyttestamentlege forfattarane kjenner truleg ikkje til desse forteljingane. Dei syntest i alle høve ikkje at det var bryet verd å referere til dei. Dei som forskar på den historiske Jesus, er heller ikkje særleg opptatt av desse forteljingane hos Lukas og Matteus. Alt tyder på at Jesus ikkje vart født i Betlehem, ikkje i ein stall og det heller ikkje var mange englar, hyrdar eller vismenn som var involvert i fødselshendinga. Men dette har ikkje minnska julefeiringas popularitet hos folket, snarare tvert om: Julefeiringa er ein av dei mest folkelege høgtidene og talet på julekrybber og julespel i kyrkje og heimar aukar for kvart år.

Kva gjer ansvarlege prestar med det? Ein kan jo prøve å forklare ein gang til at det ikkje er heilt sant. Eller ein kan prøve å leite litt i andre tekstar og tradisjonar. Det merkelege er jo at det

historiske er avsvokka, men historiene lever i fullt monn i folkelege førestillingar og i songar og i litteratur. Kanskje er det litt av det same som har skjedd her som når det gjeld synet på mystikk og magi i teologi og kyrkje: Jo meir det vert heimlause fenomen i kyrkjeleg teologi, jo meir får dei ein ny heim i litteraturen.

Eg vil i denne vesle artikkelen peike på nokre framstillingar av Jesu fødsel frå nyare skjønnlitteratur. Eg har skrivne meir utføleg om Jesusframstillingar i litteraturen i *Tidsskrift for sjelesorg* 3/2010. For dei som vil lese meir om Jesus i andre media, vil eg tilrå den framifrå boka av Kjartan Leer-Salvesen: *Fra glansbilde til antihelt - Jesus på film*.

KRISTUSLEGENDER

I løpet av 1900-talet vart det utgitt mange romanar om Jesus og den første urkristendommen på nordiske språk. Særleg har den svenske litteraturen ein viss tradisjon for slik skjønnlitteratur. Den sentrale boka som ein ikkje kjem unna i vår samanheng er sjølv-

sagt Selma Lagerlöfs *Kristuslegender* frå 1904. Dei to første forteljingane handlar om Jesu fødsel, den tredje om dei vise menn, den fjerde, «Betlehems barn», om barnemordet og den femte handlar om den egyptiske palmen som dronninga av Saba og kong Salomo planta, og som gav den heilage flyktningfamilien dadlar. Lagerlöf markerer tydeleg at desse forteljingane ikkje er sanne i vanleg meining, dei er som tittelen seier legender.

Den første, «Den heliga natten», er ei gjenforteljing av det bestemora fortalde. Det er faktisk det einaste ho hugsar ordentleg om bestemora. Etter at ho avslutta forteljinga sa bestemora: «Och alt det där er så sant, som att jag ser dig och du ser mig». Den historieforteljande bestemora døydde då forfattaren var fem år. «Det var, som om dörren till en hel vacker, fortrollad värld, där vi förr fritt kunde gå ut och in, hade blivit stängd». Forteljinga er eit minnesmerke over bestemora, men inneheld også ei opning for at det som skjedde i den fortrolla verda stadig kan bli sett: Bestemora avslutta forteljinga slik: «Men vad den herden såg, det kunde vi också se.»

Eit fellestrekk med dei fleste av desse forteljingane som dei kjende historiene vert sett med ulike blikk – keisarens, spåkvinna, soldaten og dei vise menn – er at naturen og tinga er på Jesus-barnet si side: Natta er heilag: «Alle ting var så glade denne natt, att de inte ville göra något ont,», «alle ting visar dig barmhärtighet.» Brønnen de tre vismennene

drikk av, blir fylt med vatn frå paradiset. Biene og blomane reddar barnet frå soldatane. På den måten gir desse små forteljingane glimt av ein økologisk informert skapingsteologi.

«ET GANSKE ALMINDELIGT BARN»
Den danske forfattaren Cecil Bødker fortel ein litt annan historie i boka *Marias barn. Drengen* frå 1983. I hennar versjon er også dei bekymra foreldra til Maria, Anna og Joakim, med til Betlehem. Anna er forebudd på det verste av den mystiske forhistoria med Josef og påstått englebesøk. Ho vart derfor letta då fødselen slett ikkje gikk annleis føre seg enn andre fødselar: «stor var hendes lettelse da Maria sent på natten fødte et ganske almindeligt drengebarn, der havde arme og ben, fingre og tæer og ansigtstræk som nyfodte plejede at have det. Det var ingen ydre tegn på at nogen havde drevet sit spil med hendes datter.» (Bødker 1983:94) For Anna blir altså evangeliet, om ein kan kalle det det, at Jesus var heilt vanleg. For Maria var det skumle med besøka til gjetarane og vismennene, at dei kanskje var teikn på at Jesus ikkje var heilt vanleg lell.

Også den portugisiske forfattaren og nobelprisvinnaren José Saramago (1922-2010) gjer bruk av dei nytetamentlege barndomslegendene i *Jesusevangeliet* frå 1991. Romanen er fortalt på den same snirklete måten lesarar kjenner igjen frå andre av Saramagos store romanar. *Jesusevangeliet* inneheld

mange tvetydige utsegn og merkelege digresjonar som gjer at dei kjente forteljingar framstår som annleis og som forfriskande framande. Ein raud tråd gjennom heile boka er innsikta om at Jesus, trass i alle dei merkelege hendingane, ikkje er annleis enn andre menneske: Maria leiter etter noko som skil den førstefødde frå alle dei andre, men finn ingenting: «hun kan ikke se annet enn et barn likt alle andre, han sikler, gjør på seg og gråter som dem» (Saramago 1993:114). Jesus er eit menneske som andre og han er heller ikkje meir verd enn dei. Det siste kan ein jo tolke på to ulike måtar: Som ei nedvurdering av Jesus eller som ei oppvurdering av alle som har levd og særleg alle historias ukjende ofre. For meg er det opplagt at det er dette siste som er maktpåliggende for den humanistiske og sosialt engasjerte forfattaren.

Og dermed er vi midt inne i ein av dei første viktige hendingane som får stor plass i romanen: Barnemordet i Betlehem. Matteus si forteljing om Herodes sin småbarnsmassakre har ikkje høyrte til lesetekstane i Den norske kyrkja, men er eit viktig motiv i kunsthistoria. Forteljaren undrar seg på kvifor ikkje alle dei andre barneforeldra vart varsla av englar slik at dei kunne komme seg unna. Og Josef sjølv kjem resten av livet til å angre på at han ikkje varsla dei andre. Kanskje er det ønsket om å sone for dette som gjer at Josef seinare søker til den beleira byen Sepphoris der han blir krossfesta med

mange opprørarar. Jesus og Maria hjelper med å gravleggje den døde og Jesus arvar farens sandalar som han seinare går med. Og livet hans blir ei vandring i Josef sine fotspor, prega av skuldtankar og med ein romersk kross som slutt-punkt.

I STALLEN VED SIDAN AV ELLER EIN TVILLINGBROR?

Det er nokre skildringar av det som skjedde eller ikkje skjedde i stallen som blir festa på netthinna for godt. Eg tenker då ikkje på alle dei fabelaktige skildringane av såkalla julespel som går skeis, t.d. i *En bønn for Owen Meany* eller *Lilly Valentin*. Det som har blitt festa hos dei aller fleste som tek del i julefesten er det som skjedde i stallen ved sidan av i filmen *The Life of Brian* frå 1979. Mora til Brian, Mandy, som i manuset blir skildra som «a ratbag» let seg først overtale til å ta imot dei tre vise menn då ho høyrer at dei har med gåver. Ho er skeptisk til myrra som ho trur er eit farleg dyr. Og dei legenda- riske linene er sjølv sagt avslutningsreplikken hennar: «Well, if you're dropping by again do pop in.» *They take the hint and rise.* «And thanks a lot for the gold and frankincense but... don't worry too much about the myrrh next time.» Vismennene går. Dei oppdagar at det var feil stall, snur og tek gåvene tilbake.

Den siste skjønnlitterære framstillinga av Jesus av ein internasjonalt kjent forfattar eg har kome over er skrive av

den store fantasy-forfattere Philip Pullmann. Pullmann som er mest kjent for trilogien *His Dark Materials*, er i motsetning til dei store forgjengarane Tolkien og Lewis slett ikkje kristen. Tvert om har han i fleire intervju framstått som ein engasjert ateist. I boka *The Good Man Jesus and the Scoundrel Christ* fortel han den lite kjente historia om at Maria faktisk fødte tvillingar i stallen i Betlehem: Den eine var sunn og frisk og som barn flest og fekk namnet Jesus. Den andre var liten og hjelpeløs. Foreldra synst synd på han og peikar på han når gjeterane og seinare vismennene kjem for å tilbe. På det viset fekk han namnet Christ. Parallellfiguren Christ er altså ikkje som den like fiktive Brian født i stallen ved sidan av, men er ein ukjent tvillingfigur som kjem til å leve livet sitt heilt i skuggen av Jesus.

Jesus er den dei andre barna likar å leike med. Han gjer og seier uventa ting heile livet. Christ, derimot, observerer og diktar etter kvart seg sjølv inn i det som skjer. I samarbeid med ein framand konspiratør og med ein informant blant Jesu disiplar, gir Christ seg til å fortelje det han oppfattar som den eigentlege sanne historia om Jesus. Det blir eit medvite retusjert bilde: For det som er evig sant og det historisk tilfeldige som berre skjer, er ikkje det same. I dei tilfella vel Christ sjølv sagt den versjonen han veit er sann og ikkje det som faktisk skjedde. Som han sjølv skriv vil han som forfattar få forteljinga om Jesus til å henge betre saman. Årsaka er

heilt enkelt at han vil lage «a better story. The stranger would have called it letting truth into history. Jesus would have called it lying.» (Pullmann 2010:224) Christ er den som forråder Jesus ved eit kyss i Getsemane. Etter at Jesus er død, er det sjølv sagt (det har du vel allereie gjetta?) tvillingbroren Christ som møter disiplane ved grava og på veg til Emmaus. På det viset spreier ryktet seg om at han er stått opp.

Det er ikkje heilt lett å bli klok på Pullmans bok. Den enkle måten den er fortalt på, gjer det mogleg å lese den som ei slags første innføring i forteljinga om Jesus. Den er også ein del av ein bokserie «The Myths» der internasjonalt kjende forfattare gjenfortel kjente myter. Men alle allusjonane til bibeltekstar og forfattarens samtidige kontekst, gjer det tydeleg at fullt utbytte av forteljinga får ein først når ein les den som ein av fleire moglege versjonar av forteljingar lesaren allereie kjenner til. Boka startar slik: «This is the story of Jesus and his brother Christ.» *The story*, altså i bestemt form eintal. Det siste ordet frå forfattere si hand står derimot på baksida: «This is a story.» Forskjellen på «a story» og «the story» er stor. Det er nettopp som ein mogleg skjønner versjon og ikkje som den eine sanne framstillinga, at boka har interesse og meining. Den historiske Jesus framstår i Pullmans historie som eit godt menneske. Og i bønna i Getsemane er han like bekymra for den kyrkja som kan kome som Saramago og Fredriksson:

Lord, if I thought you were listening, I'd pray for this above all: that any church set up in your name should remain poor, and powerless, and modest. That it should wield no authority except that of love. That it should never cast anyone out. That it should own no property and make no laws. That it should not condemn, but only forgive. (Pullmann 2010: 199)

- Litteratur:
 Bødker, C. 1983. *Marias barn. Drengen*. København, Gyldendal
 Lagerlöf, S. 2001. *Kristuslegender*. Stockholm, Bonniers
 Leer-Salvesen, K. 2005. *Fra glansbilde til antihelt - Jesus på film*. Oslo: Verbum
 Monty Pyton. 2001. *The Life of Brian*. Screenplay. London, Methuen
 Pullmann, P. 2010. *The Good Man Jesus and the Scoundrel Christ*. Edinburgh: Canongate
 Saramago, J. 1993. *Jesusevangeliet*. Oslo: Cappelen

Akkurat det er jo ei bøn ein godt kan be også i kyrkjene. Også i jula. ■

ULIKE PERSPEKTIV PÅ JESUS

ET MUSLIMSK PERSPEKTIV PÅ JESUS

Nora S. Eggen
 Stipendiat, UiO
n.s.eggen@ikos.uio.no

Muslimer over hele verden feirer nå i midten av november id al-adha – offerfesten – en av årets to store høytider, som faller på den tredje dagen i pilegrimsritualene knyttet til den årlige pilegrimsreisen til Mekka (hajj). Pilegrimene i Mekka gjennomfører en rekke riter som knytter seg opp mot hendelser i livene til Abraham, Hajar og Ismail. Profeten Abraham, med koransk navneform Ibrahim, regnes som

åndelig så vel som genealogisk forfar for både jøder, kristne og muslimer. Selv om det finnes en del ulikheter i bibelsk og koransk fremstilling av profeten Abraham, er hans person et yndet sentrum for dialog mellom kristne og muslimer fordi gjennom hans historie trer også fellestrekk så klart frem.

Så er det de kristne som forbereder sin store fest – julen – med en annen av de store, felles religiøse skikkelsene i sentrum. Slik det er likheter i bibelsk og koransk fremstilling av Jesus, er det også forskjeller, men forskjellene er av

avgjørende teologisk og åndelig betydning. Derfor er også en dialog mellom kristne og muslimer med Jesu person som sentrum kanskje mer sårbar. Mange har hevdet at det er nettopp i forestillingene om Jesus at kristen og muslimsk tro både møtes og skilles.

I den koranske forståelsen av Jesus, kalt Isa, er han et ord som utgikk fra Gud og han er av Guds ånd (4:171). I teksten presiseres det tydelig at Jesus verken er Guds sønn eller påberopte seg å være det. Han omtaler seg selv som en profet og som Guds tjener (19:30), og han benevnes som al-Masih – Den salvete (3:45, jf. det greske Christos). Ikke minst er også Jesus i Koranen bærer av guddommelige tegn, og både han og hans mor Maria (Maryam) beskrives i seg selv som et slikt tegn: «For Vi vil gjøre ham til et tegn for menneskene og en nåde fra Oss.» (19:21) «Vi gjorde Marias sønn og hans mor til et tegn.»(23:50, se også 21:91)

I henhold til Koranen kommuniserer Gud med mennesker gjennom tegn – *aya*. På ulike måter kan menneskene ved hjelp av disse sansbare tegnene tenke etter og søke den guddommelige, ikke-sansbare meningen i tilværelsen. Tegnene er både verbale og ikke-verbale. I Koranen beskrives det hvordan både naturen, hendelser og fenomener er gitt som tegn til ettertanke. De guddommelige tegnene manifesteres imidlertid også i ord; derav også betegnelsen *aya* for en enhet av korantekst (ofte oversatt som vers).

Tegn er gitt slik at de skal tjene som grunnlag for refleksjon; hjertets refleksjon som det heter i Koranen, hvor intellektet og intuisjonen spiller på lag. Tegnenes mening ligger i at de blir sanset, oppfattet og reflektert over. Her ligger det en innstendig oppfordring til mennesket om å ta innover seg både de guddommelige tegnene i sine omgivelser og de guddommelige tegnene i form av Guds ord. Denne prosessen fordrer at mennesket tar utgangspunkt i den sansbare realiteten; naturen slik den fremstår eller ordet slik det lyder. Men det åpner også for at mennesket er en vital deltaker i prosessen og tilfører noe av sitt eget. Meningsdannelse blir slik en pågående prosess.

De guddommelige tegnene har ikke alltid de enkleste kår blant menneskene. Så også med Jesu unnfangelse og fødsel:

Kom i hu Maria i skriften. Hun trakk seg tilbake fra sin familie et sted i øst. Hun trakk et dekke fremfor dem. Vi sendte Vår ånd til henne, og den fremstod for henne som en velskapt mann. Hun sa: «Jeg ber Den barmhjertige bevare meg mot deg, om du har gudsfrykt.» Han svarte: «Jeg er bare Herrens utsending, for å gi deg en sønn, ren av hjertet.» Da sa hun: «Hvordan skal vel jeg få en sønn. Ingen mann har rørt meg, og jeg er ikke løsaktig!» Han svarte: «Slik blir det! Herren sier: Dette er lett for meg! For Vi vil gjøre ham til et tegn for menneskene og en nåde fra Oss. Dette er avgjort sak.»

Så ble hun svanger med barnet, og trakk seg tilbake til et avsides sted. Fødselsveene kom over henne ved et palmetre, og hun sa: «Å, hadde jeg bare vært død før dette, og gjemt og glemt!» Da ropte det til henne fra under henne: «Vær ikke lei deg! Herren har latt en bekk strømme ved dine føtter! Ryst palmestammen, så faller friske og modne dadler over deg! Spis og drikk, og tørk tårene! Og får du se et menneske, så si: Jeg har lovet Den barmhjertige faste, og vil ikke snakke med noen i dag.» Så kom hun hjem til sitt folk med barnet i sine armer, og de sa: «Maria, du kommer med noe uhørt! Du Arons søster, din far var ingen dårlig mann, og din mor ikke løsaktig!» Maria viste til barnet, og de sa: «Hvordan vil du vi skal snakke til den som er et barn i vuggen?» Da sa barnet: «Jeg er Guds tjener. Han har gitt meg skriften, og gjort meg til profet. Han har velsignet meg hvor jeg enn ferdes, og Han har pålagt meg bønn og godgjørenhet så lenge jeg lever, og godhet mot min mor. Han har ikke gjort meg hovmodig eller ussel. Måtte fred være over meg den dag jeg ble født, den dag jeg dør, og den dag jeg reises opp levende.» Dette er Jesus, Marias sønn, med sann tale, som de er i tvil om. (19:16-34)

Menneskenes refleksjon stopper så ofte ved sansingen, og de tilvante forestillingene, enten det dreier seg om moralske normer eller rasjonalitetens begrensninger som kommer i veien for å fatte det mirakuløse i tilværelsen. De guddommelige tegnene utgjør mira-

kuløse fenomener som også peker ut over seg selv, peker mot realiteter som sprenger de rammene menneskene er henvist til å fungere innenfor; rammer formet av tid og rom. Jesu unnfangelse er et slikt tegn. Det menneskene kjente til av naturlige og moralske normer, ble utfordret, selve sanseintrykkene sto i veien for dem. Men gjennom spebarnets tale var det også sansing som viste dem veien mot en ny mulig erkjennelse. De måtte stille spørsmål ved sin egen sansing og sine egne forestillinger, men måtte også stole på sin egen sansing som en mulighet til å utfordre disse forestillingene.

Mennesketilværelsens rammer av tid og rom, sansing og forestillinger er slik ikke bare hindringer vi må forsere, men utgjør også selve verktøyene vi har å benytte for å nå videre erkjennelse. Å forholde seg til de guddommelige tegnene er dermed ikke å fornekte den fysiske realiteten mennesket lever i, men å ta utgangspunkt i den for å søke ut over den. Slik utgjør også den kroppen vi har ikke en hindring, men en mulighet. I kroppens fysiske bevegelser og i estetiske inntrykk ligger muligheter for erkjennelse og innsikt.

Allerede som spebarn utførte Jesus det mirakel å snakke med klar røst. Også senere i livet ga Gud ham denne evnen til å vise guddommelige tegn gjennom mirakuløse handlinger:

Et sendebud til Israels barn: «Jeg er kommet til dere med tegn fra deres Herre. Jeg

vil forme for dere en fugl av leire og puste i den, og den vil med Guds vilje bli levende fugl. Jeg vil med Guds vilje helbrede blinde og spedalske og kalle til live døde. Jeg vil fortelle dere hva dere spiser og hva dere lagrer i deres hus. I dette er det sannelig tegn for dere, hvis dere er troende» (3:49)

De guddommelige tegnenes funksjon er å være inspiratorer for menneskelig ettertanke og undring. Og mennesket undrer seg. Fra barn til oldinger, rett under overflaten av hverdagens effektive travelhet ligger spørsmålene der og lurer: Hva er meningen med det hele? Og på ulike vis ber vi om svar, eller søker etter tegn som kan vise oss til svarene. Når vi ber om tegn tar vi også på oss et ansvar, og gjennom hvordan vi forholder oss til de guddommelige tegnene skilles tro fra fornektelse. Igjen finner vi, i beretningene om Jesus narrative forelegg for de evige menneskelige grunnvilkårene:

Da sa disiplene: «Jesus, Marias sønn, er din Herre i stand til å sende oss et dekket bord fra himmelen?» Jesus svarte: «Vis guds frykt, om dere er troende.» Og de sa: «Vi ønsker å spise av det, så våre hjerter må finne ro, så vi kan vite at du har talt sannhet til oss, så vi kan bevitne det!» Jesus, Marias sønn, sa: «Gud, vår Herre, send oss et dekket bord fra himmelen, så det må bli en høytid for oss, fra den første til den siste, og som et tegn fra Deg. Sørg for oss, Du er den beste forsørger!» Gud svarte: «Jeg vil sende det ned til dere.

Men den som fornektet etter dette, ham vil Jeg tukte slik Jeg ikke har tuktet noen annen i hele verden!» (5:112-115)

I fortellingen hører vi om hvordan disiplene ba om å få et dekket bord sendt ned, som et tegn som ville være en bekræftelse for dem og en bestyrking av deres tro. Det er noe dypt menneskelig over dette å søke bekræftelse for å stille den indre uro som ligger latent i menneskets sinn. Selv profeter har søkt slik bekræftelse:

Eller da Abraham sa: «Herre, vis meg hvordan Du gjør døde levende.» Han spurte: «Tror du da ikke?» Og han svarte: «Jo, men for at mitt hjerte skal finne ro.» Han sa: «Ta fire fugler, ta dem til deg og drep dem, og legg så hver av dem på en bakketopp. Så skal du kalle på dem, og de vil komme ilende til deg. Og vit at Gud er mektig, vis.» (2:260)

Her settes ikke troen opp mot denne indre roen, men det handler om to ulike sider av menneskets sinn. Hjertet, som i Koranen er åstedet for refleksjon og innsikt lever i en spenning av undring og uro. Det driver mennesket videre. Og det er kanskje kjernen i menneskelivets anstrengelse; å kjempe, med og mot seg selv, for å nå frem til en indre ro. Idet den indre roen er nådd er også menneskelivets mening fullendt. Da kan menneskets sjel vende tilbake til der den kom fra, til fullkommen harmoni med Gud:

Du sjel, som har ro og harmoni, vend tilbake til din Herre, tilfreds og godtatt: Gå inn blant Mine tjenere! Gå inn i Mitt paradisi! (89:27-30)

Abraham peker i Koranen fremover mot Muhammad, hans etterfølger både i genealogisk og i åndelig forstand. Også Jesus peker fremover, han beskriver seg selv som en som bekrefter det guddommelige budskapet som kom forut for ham, og han varsler om et kommende sendebud som vil inngå i rekken av guddommelige sendebud:

En gang sa Jesus, Marias sønn: «Israels barn, jeg er Guds sendebud til dere, for å stadfeste Toraen som kom før meg, og for å bebude et sendebud som kommer etter meg, hvis navn er Ahmad.» Og da han kom til dem med klare bevis, sa de: «Dette er skjær trolldom.» (61:6)

I tillegg til at troen på Jesus som Guds profet er avgjørende for muslimer, er også Jesus i seg selv, hans liv og virke, hans mirakuløse og underfulle unnfangelse, i Koranen beskrevet som et guddommelig tegn. Tegnet viser til Skaperen, utgår fra Skaperen, er bærer av ånd fra Skaperen, men er ingen del av Skaperen. Riktignok kan det på denne bakgrunnen hevdes at i Jesus møtes og skilles ulike trossystemer. Teologiske sannheter funderes her. Det er da både naturlig og legitimt at hvert trossystem tar Jesu person og skikkelse til inntekt for seg selv. Samtidig finnes det alternative perspektiver som også kan være fruktbare. Parallelt med at den troende står støtt i egen overbevisning, kan han eller hun også erkjenne at Jesus har avgjørende betydning i andre trossystemer, om enn av ulike årsaker og på ulikt grunnlag. Det guddommelige tegnet taper ingen sannhet om enn det inngår i ulike meningsdannende prosesser. ■

Jesus in Cultural Complexity – Interpretation, Memory and Identification. Towards a New Paradigm for Historical Jesus Studies er et forskningsprosjekt lokalisert ved Det teologiske fakultet, UiO, finansiert av Norsk Forskningsråd. Prosjektets målsetning er å konstruere et nytt paradigme for studier av den historiske Jesus som fokuserer på forholdet mellom Jesus og identitetsbygging i samfunn preget av kulturell kompleksitet. Prosjektet er interdisiplinært og ligger i skjæringspunktet mellom bibelforskning og forskning på kulturell kompleksitet. Prosjektleder er professor Halvor Moxnes. PhD-kandidat Annhild Tofte Haga gjør en samtidsstudie med fokus på Jesusbilder, selvbilder og identitet i kulturelt komplekse menigheter i Oslo. For mer informasjon se: www.tf.uio.no/jc

LIVETS SOL OG GLEDE?

Annhild Tofte Haga
Stipendiat, TF,
a.t.haga@teologi.uio.no

REFLEKSJONER OVER JESUSBILDER OG SELVBILDER

Jesus var barnerommets monster sier Levi Fragell i et intervju til Aftenposten 11. september 2010 i anledning hans nye bok *Vi som elsket Jesus*. Mens Jonas Gardell, når han i diverse intervjuer snakker om sin bok *Om Jesus*, engasjert forteller om Jesu smil som antagelig har vært preget av alvorlig tannrøte eller til og med har vært helt tannløst(!). To voksne menn anno 2010 som begge er opptatt av Jesus, men på to helt forskjellige måter. Begge leter etter en annen Jesus enn skikkelsen på barndommens bilder i glanset papir av den gode hyrde med lammet over skuldrene og sitt milde, men bestemte blikk som ser rett inn

i ditt. Gardell leter bakover med historikerens og bibelforskerens verktøy, og et nesten barnlig engasjement over det han finner. Fragell leter i seg selv og sin egen historie, med et minst like stort engasjement, men hvor den Jesus han finner oppleves livsnødvendig å ta avstand fra.

Spørsmål om hvem Jesus var eller er har ikke bare mange forskjellige svar, men kan også stilles på svært ulike måter. Som PhD-kandidat i prosjektet *Jesus In Cultural Complexity* (www.tf.uio.no/jc) får jeg anledning til å stille spørsmål om Jesusbilder og disses betydning for et utvalg mennesker tilknyttet kulturelt sammensatte menigheter i Oslo. Jeg ønsker å utforske hvordan Jesus ser ut sett med den enkeltes øyne, samtidig som sammenhengene personene kommer fra og lever i ikke mistes av

syne. Hva gjør det med ens forestillinger om Jesus å måtte forlate mennesker og kultur som er kjent og flytte til Norge? Og hva gjør det igjen med ens egen identitet; forandrer selvbildet seg hvis Jesusbildet forandrer seg? Hva gjør det med Jesusbildene til en person med middelklassebakgrunn og relativt få vanskelige opplevelser i egen bagasje, å dele gudstjenestefelleskap med mennesker som har opplevd mer av livets skyggesider enn det som egentlig er til å bære? Jeg har mange spørsmål, og regner med at arbeidet ikke bare vil gi svar på noen av disse, men også skape mange nye spørsmål.

Psykoanalytiker og forsker Anamarije Rizzuto har arbeidet mye med hvordan erfaringer fra nære relasjoner tidlig i livet er med å prege menneskers forhold til Gud resten av livet. Hun hevder at ikke noe barn kommer til kirken uten allerede å ha sin egen leke-gud under armen (no child arrives at the «house of God» without his pet God under his arm) (*The Birth of the Living God A Psychoanalytic Study*, 1979) Jeg vil tro at svært mange av oss også har hatt – og har – våre helt egne Jesus'er som vi bærer med oss når vi kommer til kirken, ikke bare som barn, men gjennom hele livet. Om ikke under armen, så et eller annet sted i vårt indre. Det betyr ikke at vi bærer rundt på personlige kose(av)guder som vi har formet slik det kjennes mest behagelig, som det med ujevne mellomrom hevdes om mange av dagens kristne. Hver enkelt

forestillinger om Jesus blir formet av erfaringer, fortellinger og holdninger som gjennom livet mer eller mindre frivillig blir en del av vår historie.

Uansett hvor likt eller ulikt for eksempel Den norske Kirkes Jesus vi ønsker at vårt eget Jesus-bilde skal være, vil det uunngåelig være preget av erfaringer og innflytelser fra mange ulike hold. Dessuten kan det vel neppe hevdes at det finnes noe sånt som «Den norske Kirkes Jesusbilde», eller «Bibelsens Jesusbilde» for den slags skyld. De ulike fortellingene, skrevet, lest, fortalt og fortolket av ulike mennesker med ulike stemmer som lyder i ulike rom, speiler mangefasetterte og noen ganger motstridende bilder av Jesus. Og hvilke indre bilder, forestillinger og følelser dette skaper hos den enkelte som hører, vil være svært forskjellig ut fra både personlige erfaringer og livsfaser, og ut fra hvilke fellesskap man tilhører eller holdes utenfor, hvilke kulturer man er eller strever for å være en del av eller tar avstand fra, og hva som framstår som gleder og farer i det samfunnet man lever i. Å hevde dette kan litt enkelt plasseres i det velkjente budskapet om at budskapet endres fra sender til mottaker, og det er for så vidt sant nok. Men det handler om mer enn bare kommunikasjonsprosesser, det handler om dyptgripende psykologiske og kulturelle prosesser jeg mener det er verdt å fordype seg i.

Fortellingen om Jesus som den gode hyrde som leter etter den ene av de hun-

dre sauene vil skape helt andre bilder i en menighet på landsbygda i Tanzania enn i en menighet i Oslo, og andre igjen i en menighet innerst i en av Norges mange fjorder oppover langs kysten. Dette har de fleste av oss blitt minnet på mange ganger før. At den samme fortellingen også vil aktivere ganske forskjellige bilder og følelser hos ulike mennesker i den samme menigheten ut fra livsfase, erfaringer, samfunnsposisjon, kjønn og alder for å nevne noe, er heldigvis også et tema mange har et bevisst forhold til. Jeg tror det trengs fokus også på refleksjon over hvordan det tilsynelatende samme bildet av Jesus kan speile og bekrefte svært ulike selvbilder.

Hva speiler fortellingen om Jesus og den ene mot de nittini sauene for en person som er vant til at folk ser på ham/henne som en som tøyer grenser og lever på kanten av fellesskapets normer? Vi kan se for oss at fortellingen tegner en Jesus som ønsker å inkludere og strekke seg langt for å beholde vedkommende som en del av fellesskapet, og som gjennom det bekrefter personens opplevelse av egenverd i kraft av å bare være den han/hun er. Vi kan også se for oss at denne Jesus som er villig til å strekke seg langt for å inkludere får slitsomt ekstraarbeid for å holde den egenrådige innenfor flokken, og som gjennom dette bekrefter tilhørerens selvbilde av å være en person som burde være mer som de andre, indirekte altså ikke burde være helt seg selv. Alle disse bildene kan sies å speile en god Jesus

med kjærlighet til den det gjelder, men hvor det likevel kan være både gode og destruktive selvbilder som bekreftes gjennom Jesusfortellingen. Da kan man jo hevde at for noen kan bildet av Jesus som den gode hyrde virke bekreftende på et dårlig selvbilde.

Hvilke bilder av Jesus en fortelling formidler er én ting, hvilke selvbilder denne Jesus speiler kan altså være noe helt annet. En person som i utgangspunktet er trygg på seg selv og sin plass i fellesskapet/verden, vil kanskje lettere oppleve denne fortellingen som en bekreftelse på at det alltid er rom for ham/henne i flokken – til og med om man noen ganger beveger seg litt på kanten av normene. Utgangspunktene våre når vi kommer til kirken har med andre ord svært mye å si, ikke bare for hvordan «vår» Jesus ser ut, men også for hva den Jesus vi tror på gjør med oss.

Fortellingene om Jesus kan skape et vell av ulike bilder, ikke alle gode eller frigjørende. Dette reiser spørsmålet om vi som forkynner disse fortellingene bør ta ansvar for hvordan det vi sier tas imot og om det i det hele tatt er mulig? Vi kan ikke klare å sikre oss mot alle mulige tolkninger når vi framfører et budskap, særlig ikke i en monologisk situasjon som en preken. Det er vel heller ikke riktig å forvente at forkynnere skal ta det fulle ansvar for tilhørernes indre liv, om det gjelder den enkeltes eller fellesskapets. Men det følger likevel et stort ansvar med å forkynne fortellinger som virker med en så stor kraft i

folks liv som Jesusfortellingene. Ansvar for å ha et reflektert og informert forhold til hvor komplisert og komplekst disse fortellingene kan virke, og med hvor stor styrke de kan holde folk både oppreist og nedbøyd. Jeg vil hevde at det noen ganger er nødvendig å adressere åpent de destruktive mulighetene i fortellingene, og på den måten kanskje hjelpe tilhørerne inn i frigjørende refleksjonsprosesser. Ikke minst mener jeg formidling av Jesusfortellingene følger av et ansvar for å ta den kanskje slit-somme jobben det er å lete i vårt eget indre og vår egen historie etter hvilke bilder av Jesus som finnes der og hva de gjør med oss, slik Fragell er et eksempel på.

Forhåpentligvis finnes flere svar enn at Jesus var barnerommets monster, selv om dette antagelig er en opplevelse Fragell deler med langt flere enn vi liker å tenke på. Utgangspunktet for et utforskende blikk på egne Jesus- og gudsbilder trenger slett ikke være at man har tatt steget ut av eller bort fra kristen tro og fellesskap, men er like viktig å gjøre fra innsiden. Og særlig viktig om man har en leder- og formidlerrolle i fellesskapet.

De kanskje aller mest kjente fortellingene om Jesus er de som vi knytter til jul og påske. Man kan spørre seg hva de betyr for akkurat meg? Hvem betyr mest; påske-Jesus eller jule-Jesus? Er det noen forskjell på dem egentlig? Hva setter disse fortellingene i gang av tanker og følelser i meg? Gjør de noe

med min forståelse av meg selv og de fellesskap jeg relaterer meg til? I mitt masterarbeid *Gud - skammens eller verdighetens speil? En kvalitativ studie av skam og religiøsitet*, (Annhild Arnevik, 2007), fant jeg at flere av deltagerne i studien syntes det var vondt å forholde seg til fortellinger, bilder og sanger som omhandler Jesus på korset. For dem var disse ensbetydende med en Jesus som ble ofret på grunn av deres elendighet, og gjennom det bekreftet deres opplevelse av å være uverdige, verdiløse eller til og med onde på linje med djevelen. Beskrivelsene av disse følelsene gjorde at jeg satt igjen med opplevelsen av at det var deres kropp som bar vekten av Jesu offer, som om de var korset han ble naglet til. Det var ikke mye frigjørende kraft i påskefortellingene slik de hadde blitt formidlet eller hadde landet hos disse menneskene.

Dessverre tror jeg dette gjelder for ganske mange som har vokst opp i en pietistisk tradisjon med sterke utmalinger av Jesu lidelse på korset. Det betyr selvsagt ikke at fortellingene ikke bærer håp og frigjøring i seg, men da må de leses annerledes og speile andre selvbilder.

Hva da med fortellingene om Jesus som formidles til jul? Hvordan fortelles de? Hva formidles sammen med dem? Jeg kjenner mange som kan fortelle hvordan de som barn eller voksne har sittet i kirkebenkene julaften og følt seg uverdige i møte med julen; de forteller om presten der framme som snakker

høyt om alle som gleder seg til jul og alt det fine vi har sammen i julen, mens de selv er midt i en livssituasjon preget av fortvilelse eller skam. Spriket mellom den stemningen som ble formidlet og det de selv var fylt av, og det som opplevdes nesten som et krav for å være innenfor julen, ble så stor at løsningen ble å plassere seg selv utenfor. Uverdig for fellesskapet og Jesus som kunne glede seg. Jesus som liten, redd og utlevert var det ikke mye rom for i disse julaftenprekenene. Og da ble det heller ikke mye rom for de som satt i benkene og følte seg akkurat sånn.

Teologen Stephen Pattison skriver i sin bok *Shame: theory, therapy, theology* (2000) blant annet hvordan forestillingene om en allmechtig Gud, som er fjern fra det menneskelige og som alltid krever perfeksjon av sine tilhengere, kan opprettholde og forsterke et skamfullt selvilde. Kanskje har julens fortellin-

ger om Gud som totalt utlevert og hjelpeøst spedbarn potensial til å gjøre det motsatte? Kanskje kan de hjelpe mennesker til å tåle sin egen utleverthet og svakhet, til å tåle det ved seg selv som trenger andres bekreftelse.

Fortellingene om Gud som valgte å bli menneske, bærer i seg muligheter for å bekrefte selvilder og fellesskap hvor det er rom for å være menneske med både glede og fortvilelse. Selv på julaften. Det er ikke fortellingen om en Jesus som forventer at alle skal være glade fordi det er julaften, heller ikke om en Jesus som må ofres som et påskelam fordi vi er som vi er, i all vår menneskelighet. Fortellinger om hvordan Gud i Jesus var helt avhengig av en tenåringsjentes kjærlighet og daglige omsorg, kan kanskje åpne oss for å ta imot kjærlighet. Til og med om vi skulle ha selvilder som ikke bare er gode å leve med. ■

SJENANSEN FOR JESUS

Dag Kullerud
Journalist og forfatter
postmaster@dag-kullerud.no

Boken «Jesus Beyond Nationalism» med blant andre professor Halvor Moxnes som redaktør, ble gitt ut tidligere i år. Under lanseringen på Litteraturhuset i Oslo dreide samtalen mer og mer fra bokens anliggende til en diskusjon om den underlige sjenansen for Jesus-navnet i norsk offentlighet generelt og akademiske miljøer spesielt. Mens et av poengene med boken er å få frem at dagens komplekse kulturbilde i liten grad reflekterer ny kunnskap om den historiske Jesus, var det som om de tilstedeværende heller ønsket å konsentrere seg om fraværet av Jesus-navnet. Denne utviklingen av samtalen kom, tror jeg, overraskende på både forfatterne og en del av tilhørerne.

Forfatteren Dag Solstad skriver om dette i romanen «Professor Andersens natt», som kom ut i 1996. Den ikke-troende litteraturprofessor Andersen kommer julaften i tanke på evangeliet, men greier ikke å ta ordet Jesus-barnet i sin munn: «Heller ikke greier jeg å si *Jesus*, la han skyndsomt til for å bli alvorlig igjen, da må jeg straks legge til *fra Nazareth*, *Jesus fra Nazareth* greier jeg,

men ikke bare Jesus. Frelseren kan jeg si, det samme med Kristus. Hvis noen spurte meg om jeg trodde på Jesus, da ville det krympe seg i meg, men hvis noen spør om jeg tror på Kristus, da har jeg ikke noe problem med å svare høflig og sant at nei, det gjør jeg ikke, tenkte professor Andersen.»

Til tross for at dette er fiksjon anes det hvordan det er forfatteren gjennom romanfiguren som kjenner på noe inne i seg selv, kanskje på bilder eller minner fra barndommen, for hvilken historie ligger bak når professor Andersen vil krympe seg dersom noen spør om han tror på Jesus? Jeg har møtt mange mennesker som har gitt uttrykk for det samme, de fleste med tilhold i medier og academia.

Filosofen Nina Karin Monsen leverer skarp kritikk til mange miljøer i sin siste bok «Inn i virkeligheten – min vei fra humanetikk til kristen tro». Hun tar blant annet for seg akademiske miljøers holdning til kristendommen og til kristne. Det ble sladret om kristne professorer. Religiøse overbevisninger var forhåndsdomt som usakelige. Den kristne får ikke tillit som fagperson, med unntak av leger og teologer, men det gjør humanetikere og sosialister.

Ingen holder mot disse at de ikke kan tro.

Den generasjonen både Solstad og Monsen skildrer fra de akademiske miljøene er nå i – eller nær pensjonsalder. I den omfangsrike boken «Religion i dagens Norge» kommer det frem at de eldre i alderen mellom 55 og 79 år går mindre og mindre i kirken. Forsker Ida Marie Høeg skriver i boken at det i løpet av de siste 17 årene er de eldste i samfunnet som har gjennomgått den største endringen i relasjon til kirkens kjerneaktivitet, og ikke de voksne eller unge voksne. Hun mener det tyder på at aldri ikke revitaliserer det kristne minnet, men at de som aldres i dag, beholder sin religiøse posisjon fra tidligere i livet.

Det er trolig mange årsaker til at en så stor del av det som er blitt kaldt 68-generasjonen har vendt ryggen til både kirke og kristentro. Sjenansen for Jesus er bare én av flere former som uttrykker et negativt forhold til troen. Den er imidlertid interessant, dels fordi den kan være forårsaket av kirken selv, av kristne miljøer og deres forkynnelse, og dels fordi dette «å krympe seg» får meg til å assosiere sjenanse med skam. Dette er selvsagt spekulativt, men i så fall, hva ved forkynnelsen av Jesus kan ha virket så sterkt?

Et svar finnes i boken til Levi Fragell, som gjennom livet har beveget seg i stikk motsatt retning av Nina Karin Monsen. Også han kom ut med en memoarbok i høst, nemlig «Vi som el-

sket Jesus». I boken er han ikke minst opptatt av hvordan barn påvirkes av kristen forkynnelse. Han forteller om møter i det karismatiske vekkelser- og helbredelsesmiljøet som han karakteriserer som «barnemishandling, voldtekt av sjeler». I de årene lærte han å frykte Jesus. Han spør om det var ved det kristne hjemms sengekant de skadeligste grep ble tatt for å disiplinere forsvars-løse barnesinn? Mors formaninger ble trusler:

«Levi, du har vel ikke gjort noe som Jesus er blitt lei seg for i dag?»

«Nei.»

«Du vet jo at Jesus kan se alt du gjør, selv de små tingene som du kanskje mente å gjøre en gang. Du vil vel ikke ha noen svarte flekker på hjertet ditt? Hvis det er noe sånt, vet du at du bare kan si det til Jesus nå og be om forlatelse, så tilgir han deg med en gang og renser flekkene bort.»

«Jeg vet ikke om noe mamma.»

De ba Fadervår sammen. Men Levi var litt redd, så han ba om at lyset ble stående på. Jesus visste jo om rosinene som var tatt fra den øverste skaphyllen.

Levi Fragell minnes bildet av Jesus på veggen som barnerommets monster. Jesus så rett gjennom ham og på alle de svarte flekkene, samtidig som Levi var mer enn godt orientert om fortapelsens mulighet.

Selv jeg som vokste opp i et liberalt kristent miljø, minnes dette Jesus-

bildet. Jesus kunne forårsake den sterkeste skamfølelsen i et barnesinn. Jeg lærte heldigvis raskt at det var de voksnes Jesus-forestillinger som ble plantet i barn og at det var forskjell i måten å forkynne på.

Dette forklarer på langt nær hvorfor en stor del av en generasjon forlot kristendommen og til dels har vært fiendtlig innstilt, men jeg tror både Den norske kirke og andre kristne miljøer i langt sterkere grad bør ta inn over seg at måten Jesu budskap ble forkynt på kan ha hindret mange i å se Kristus. Ja, dersom man ønsker å få disse gruppene i tale igjen, så må denne erkjennelsen uttrykkes.

Forfatteren Terje Nordby, mannen bak mytekalenderen, tilhører den aktuelle generasjonen. I et intervju i Vårt

Land sier han at han ikke hadde noe behov for å tro. Likevel fascineres han av Jesus, av det ubehagelige og paradoksale. Jesus snakker om å vende det andre kinnet til, men også at han er kommet med sverd. Nordby sier at det mest utfordrende for ham er at han er mer opptatt av Jesus enn han er i stand til å forklare. Kanskje er Nordbys tilnærming et tegn på at sjenansen viker til fordel for kunnskap og innsikt, formidlet i et språk som er preget av sin samtids komplekse kulturbilde.

Det er inn i denne virkeligheten de kristne skal forkynne, men for å gjøre det på en troverdig måte, må de kjenne til det som ga næring til en sjenanse så sterk at det krympet seg i folk når de fikk spørsmål om de trodde på Jesus.

LYSVÅKEN!

I. søndag i advent:

Prekentekest: Matt 21,1-9; Lesetekster: Jes 62,10-12; Rom 13,11-14

Elisabeth Tveito Johnsen
Høyskolelektor i katekettikk, PTS
e.t.johnsen@teologi.uio.no

Den norske kirke arrangerer trosopp-læringstiltaket «Lys våken» fra 27.-28. november. Refleksjonene i denne lille artikkelen er knyttet til dette arrangementet og er ikke en tradisjonell tekstgjennomgang.

«Lys våken» arrangementet innebærer at alle 11-åringene i menigheten inviteres til overnatting i sin lokale kirke. Barna kommer til kirken lørdag formiddag eller ettermiddag, og er der til gudstjenesten er over på søndag. Den nye planen for trosoppplæring *Gud gir – vi deler* legger opp til at gudstjenester skal være en del av ethvert trosoppplæringstiltak. «Denne planen anbefaler at ethvert tiltak i trosoppplæringen skal ha tilknytning til menighetens gudstjenesteliv, enten i form av deltakelse i en gudstjeneste, eller ved at gudstjenestelike elementer inngår i undervisnings-samværene. På denne måten bidrar trosoppplæringens møtepunkt til å prege menighetens gudstjenesteliv ved at barn og unges plass i menighetens fellesskap blir tydeliggjort» (*Gud gir – vi deler*, 2010 s.29).

«Lys våken» er tenkt fra *Størst av alt*

(Den norske kirkes trosoppplæringsreform) sin side som et breddetiltak, som etter hvert skal bli like kjent og få samme oppslutning som utdeling av 4-års boken. I 2009 arrangerte 390 menigheter «Lys våken». Den kirkelige ambisjonen er at enda flere skal arrangere «Lys våken» i år. Dette er en ambisjon jeg mener det er god grunn til å støtte opp under siden det finnes få breddetiltak som samler mange av de døpte.

Størst av alt har i samarbeid med fem lokalmenigheter og representanter for ni kristne barne- og ungdomsorganisasjoner utarbeidet nettstedet www.lysvaken.org. Her kan menigheter hente informasjon og idéer. Nettstedet inneholder forslag til program, link til liturgisk verksted for barn, faktaark om trosoppplæringsreformen og forslag til lokale pressemeldinger. Nytt av året er at 11-åringene får englerefleksjer.

Etter å ha lest programheftet er jeg overrasket over at få av programpostene knyttes opp til gudstjenesten. Andaktsforslagene (s.13-15) har for eksempel ingen tilknytning til den påfølgende gudstjenesten. Jeg synes andaktene i for stor grad er litt platte og abstrakte refleksjoner over å være våken og om at Gud alltid er våken.

SAMTALE OM BIBELTEKSTEN

I stedet for en andakt på lørdagen ville jeg brukt tid på søndagens evangelietekst, *Jesu inntog i Jerusalem*. Denne teksten ville jeg snakket med 11-åringene om. Kanskje i form av en filosofisk samtale, som er en av metodene som beskrives i programheftet (s.16-18), eller i form av et kontekstuelt bibelstudie (jfr. Johnsen 2007, Johnsen 2008, Martinsen et.al 2010). Et av de innledende spørsmålene til både en filosofisk samtale og til et kontekstuelt bibelstudie kan være: *Hvordan tror dere det er å være populær?* Et av oppfølgingsspørsmålene kan være: *Hvordan er det å miste popularitet?* Samtalen om å være og å miste popularitet åpner for at 11-åringene kan bruke sin egen erfaring og kompetanse, samtidig som lederne kan gi dem innsikt i noen av de tragiske og dramatiske undertonene som ligger i forlengelsen av evangelieteksten. Spørsmålene om popularitet og om å miste popularitet kan også være spørsmål som kan brukes i prekenarbeidet. Den som skal ha preken, har sannsynligvis planlagt sin preken før «Lys våken»-arrangementet, men muligens klarer hun eller han å innarbeide noen av synspunktene til 11-åringene i prekenen. Uansett vil et arbeid med teksten på lørdagen gjøre at barna har større utbytte av gudstjenesten på søndagen.

SALMER I TROSOPPLÆRINGEN

I programheftet foreslås det en god del salmer og sanger det er mulig å synge i

løpet av «Lys våken». Jeg vil fremheve betydningen av å synge salmer som skal synges på gudstjenesten dagen etter.

Som en del av mitt doktorgradsarbeid har jeg observert trosopplæring for barn. Noe av det jeg har lagt merke til er at barna har lært andre sanger på trosopplæringen enn de sangene som synges på de gudstjenestene som markerer avslutningen på trosopplærings tiltakene. Barnas mulighet til å delta på menighetssangen er dermed liten.

I forhold til «Lys våken» kan en idé være å synge kun de sangene som skal synges på gudstjenesten. Forslagene til Ung Kirkesang er i så måte gode (Programpakke s.12). *Gjør døren høy, gjør porten vid* (NoS 5) kan brukes under prosesjonen. Som adventsang kan både *Nå tenner vi vår adventskrans* (NoS 28) og *Tenn lys!*(2 S97) brukes. Den første fortolker advent spesifikt kristologisk. Den andre fortolker advent som en tid for solidaritet med hverandre og skaperverket og har den fordelen at den er kjent fra skole og barnehage. *Folkedans til oss kom* kan noen tenke har et utilgjengelig språk og dermed ikke passer for barn. Jeg tror gjerne barn kan ha glede av å synge denne salmen, og den kan for eksempel plasseres foran prekenen. Etter prekenen vil jeg foreslå *Hosianna! Syng for Jesus* (NoS 137). Salmen er tett knyttet til prekentekestens budskap om Jesus som en ydmyk konge som hadde et radikalt budskap. Til avslutning og utgangsresepsjon gir *Kom konge, kom i morgenglans*

(NoS 19) menigheten et løft på vei ut av kirken.

Det er ikke nødvendigvis slik at barn trenger å være forsangere på sangene de har lært på «Lys våken». Det å plassere barn i korpartiet gir sterke føringer på at de skal opptre. Dersom en ønsker å unngå slike konnotasjoner kan barna synge med på sangene fra plassene sine i benkene. Rasjonalet som ofte ligger til grunn for praksisen med å stille barn opp i koret for å synge, er som regel en forestilling om at det er viktig for barn å bli sett i gudstjenesten. Solveig Østrem, teolog som arbeider med førskolepedagogikk, problematiserer denne oppfatningen. Hun påpeker at «[m]ed forestillingen om at barn først og fremst trenger å bli sett, er det fare for at «barns perspektiv» forveksles med «perspektiv på barn»» (Østrem 2007, 96). Østrem presiserer at forskjellen mellom perspektivene er at i det førstnevnte er det barn som ser og definerer, mens i det sistnevnte er det voksne som ser og definerer barn (ibid.).

For å være konkret: Når 11-åringene som har deltatt på «Lys våken» plasseres i koret for å synge sangene de har lært, plasseres de i en situasjon der de blir sett på. Intensjonen er «å se barna» i gudstjenesten. Resultatet er ofte at barna blir gjenstand for en objektivende oppmerksomhet. En slik type oppmerksomhet kan paradoksalt nok gjøre at barn i mindre grad opplever seg som en del av menighetens fellesskap. Det kan gi en bedre følelse av å

være med i fellesskapet dersom barna får synge sammen med de andre i gudstjenesten. Hele menigheten kan for eksempel stå under salmene. Slike grep som gjør at barn og voksen vender sin oppmerksomhet mot det samme, kan være med på å realisere gudstjenestens potensial som et felles tredje ledd som barn og voksne vender sin oppmerksomhet mot sammen. En slik praksis kan bidra til at barn og voksne møtes som likeverdige subjekter i gudstjenesten (Østrem 2007:100).

LITURGISK DELTAGELSE

I «Lys våken»-gudstjenesten kan barna ha liturgiske roller som utdeling av samlebøker, innsamling av kollekt, frembæring og pådekking av nattverdselementene og assistering under dåpen. 11-åringene kan gå inn i prosesjon sammen med eventuelle dåpsbarn og foreldre, og de andre som skal medvirke under gudstjenesten som klokker og nattverdsmedhjelpere. Jeg synes KFUK-KFUM speidernes forslag om «en lysmesse med prosesjon av barn [og voksne] med lys» er god (Programhefte s 11). Tiden på lørdagen kan brukes til å snakke om og forberede liturgiske ledd, og til å øve på å gjøre liturgiske handlinger.

BARNAS HØYTIDSBORD

Tenning av adventskransen er en viktig oppgave på 1.søndag i advent. Martin Modéus har en spennende idé om barnas høytidsbord i sin bok *Tradition*

och liv (Modèus 2000). Modèus beskriver høytidsbordet som «en hjelp til att leva med i naturens, samhällets og traditionens rytm på det påtagelige sätt som inte minst barn uppskattar» (s. 40 Modèus 2000). Modèus tenker seg først og fremst høytidsbordet som en del av familiens feiring av kirkens høytider. Det kan være en god idé, men jeg ville foreslå å inkludere slike høytidsbord også i kirkerommet. Adventsbordet kan for eksempel være dekket med en lilla duk, adventskransen med sine fire lilla lys og en tom krybbe (Modèus s. 221). Bordet kan brukes som utgangspunkt for samtale om advent under «Lys våken», og deretter bli en del av den liturgiske praksisen på de kommende søndagene. God advent! ■

- Litteratur:
- Johnsen, Elisabeth Tveito, (2007): "Selv konfirmanter leser Bibelen! Kontekstuell bibellesning som metode" i: *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*, Det praktisk teologiske seminars skriftserie 14, s.231-248.
- Johnsen, Elisabeth Tveito, (2008): "Kontekstuell bibellesning i norske kirkelige kontekster" i: *St. Sunniva 4/2008* s. 253-274.
- Martinsen, Anders, Jan Christian Nielsen og Stine Kiil Saga, (2010): *Tekster til forandring. Et bibelstudieopplegg*. Verbum forlag, Oslo.
- Modèus, Martin, (2000): *Tradition och liv*. Verbum forlag, Stockholm.
- Plan for trosopplæring. *GUD GIR – VI DELER*, (2010) Kirkerådet, Den norske kirke, Oslo.
- Programpakke for Lys våken i: <http://www.lysvaken.org/>
- Østrem, Solveig, (2007): "Barns perspektiv og kirken som læringsarena" i: *Barneteologi og kirkens ritualer. Perspektiver på trosopplæring, barn og konfirmanter*, Det praktisk teologiske seminars skriftserie 14, s.93-102.

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE

RETT DERE OPP OG LØFT HODET

2. søndag i advent:

Prekatekst: Luk 21,25-33 Lesetekster: Mal 3,17-4,2a; Rom 15,4-7

Ole Kristian Bonden
Sokneprest i Elverum
ole.kristian.bonden@elverum.kirken.no

TIL DAGEN – OM Å TENNE LYS I FORVENTNING

Adventstida har sine helt spesielle forventninger fordi det snart er jul. Dette preger menneskene som kommer til gudstjenestene i desember. Det skal vi ta på alvor, selv om dagens tekst handler om Jesu gjenkomst – ikke fødsel, og

selv om kirka har lagt freds- og menneskerettighetssøndagen til denne dagen. Jeg tenker at en fellesnevner for alt kan være at advent handler om å tenne lys (også i overført betydning!) – og det handler om forventning til det som kommer.

For mange kommer forventningene i desember konkret til uttrykk gjennom en rekke forberedelser og gjøremål. Vi vil så gjerne skape gleden på jord, og

ære være menneskene for det. Og selv om mange klager over stress og jag, er det på mange måter en forutsetning for vår opplevelse av julehelgens høytid og fred. Likevel ligger det en tvetydighet i alle forventninger. Skuffelser, nederlag og tragedier ligger der både som en advarsel og en realitet.

Vårt forbruk og press er mer enn hva både skaperverk og enkeltmenneske kan bære. Det er mye vi ikke ser i desembers mørke. Slett ikke alle gleder seg til jul. Det kan være knytta mye usikkerhet til hva som vil komme og hva vi egentlig har i vente. Hva er *advent*?

Her har kirka gode nyheter å forkynne! For advent er ikke avhengig av *hva* som kommer, men av *hvem* som kommer. Vi knytter ikke våre forventninger til hva vi får til og mestrer. Vi knytter våre forventninger til *den Gud som kommer*. Og dagens pretekst gir stemme til de som har det så vanskelig at selv livet rystes i sine grunnvoller. Det finnes nok av mennesker som opplever dette i dag også: Sørgende, misbrukete, undertrykte, fattige, hjemløse, ofre for krig og naturkatastrofer. Freds- og menneskerettighetssøndagen – og Nobels fredspris som deles ut noen dager senere – kan kanskje aktualisere dette ytterligere. Kanskje henvender dagens fortelling seg først og fremst til de som er usikre på om de gleder seg til jul.

TIL TEKSTEN – SKAPERORDET SOM BRYTER FRAM

Evangelieteksten består både av en apokalyptisk tale og en lignelse, begge lagt

i Jesu munn. Tekstene står i et større avsnitt der Jesus taler om de tider som skal komme, og vi finner det hos Lukas plassert mellom inntoget i Jerusalem og Jesu lidelseshistorie. Fortellingen er fellesstoff med Matteus og Markus, hvor både talen og lignelsen er koplet sammen på tilsvarende måte. Alle tre taler om Menneskesønnens komme.

Lukas er historikeren som skriver med en historisk distanse til det som fortelles om Jesus. Bevisstheten om å leve i den siste periode av historien blir også avvekket hos ham. Her knyttes de kosmiske tegnene i sol, måne og stjerner direkte til det som skal komme over jorden – og som får menneskene til å forgå av redsel og gru. Alt dette skjer samtidig, men ikke nok med det. I dette skal vi samtidig se og gjenkjenne Menneskesønnens komme.

I parallelltekstene hos Markus og Matteus er det en slags kronologi i hendelsene. Først er det trengselstider på jorden, som vil bli avløst av kosmiske kaostegn. Da først vil de se Menneskesønnen komme i skyene med stor makt og herlighet – et bilde som henspiller på Dan. 7,13. Trengselstiden som både Markus og Matteus viser til, er sannsynligvis knytta til erfaringene omkring Jerusalems ødeleggelse i år 70. Dette understreker bare at det ikke er noe poeng for kirka i dag å speide etter nye endetidstegn. Det er i alle fall ikke poenget her, og det er ikke dette som er evangeliet.

Lukas skiller altså Menneskesønnens komme fra Jerusalems fall. Mennesker

skal bli grepet av angst og rådløshet, og forgå av redsel og gru over det som kommer over jorden når himmelens krefter rokkes. Men da skal de også se Menneskesønnen, understreker evangelisten. Alt varsler hans komme.

Deretter følger lignelsen om fikentreet. Fikentreet er i motsetning til de fleste andre trær i området ikke «eviggrønt», men skifter blader etter årstiden – og springer altså ut om våren. Dette bildet, og denne erfaringen, kjenner vi godt. Når vi ser alt dette, skal vi vite at Menneskesønnen er nær og står for døren, sier Markus og Matteus. Lukas sier noe annet. Lukas knytter ikke dette tegnet til Menneskesønnens gjenkomst, men til vissheten om at *Guds rike* er nær. Slik uttrykker Lukas det. Alle tre evangeliene oppsummerer så likt: «Denne slekt skal ikke forgå. Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal aldri forgå.» Både Matteus og Markus legger så til at ingen kjenner dagen og timen – ikke en gang englene eller Sønnen – bare Gud. Vår tekst sier ingenting om dette. Det er overflødig hos Lukas. Tegnene og erfaringene er ikke på samme måte knytta til tid og sted. Når Jesus sier at «mine ord (lógoi mou) består», er ikke dette hvilke som helst ord. Det er logos – skaperordet. Det er altså ikke bare noe som står fast, men noe som blir til, som skapes.

Talen er ikke gitt som grunnlag for endetidsberegninger. Tvert i mot er det heller en advarsel mot dette og mot falske profeter og messiaser. Hovedsikte

er snarere å formane til rett forventning. Det oppmuntres til å være våkne og utholdende. Guds løfte om hjelp i trengslene står fast. Guds ord står fast. Framtida ligger i hans hender. Herren kommer. Og dette skal vi gjenkjenne. Ja, det skapes midt i denne virkeligheten. «Se på fikentreet og alle andre trær», sier Jesus.

Da Lukas-evangeliet ble nedtegnet ca 40 år etter Jesu død, var Jerusalem beleiret, tempelet lagt i grus, og de kristne ble forfulgt. Jesu etterfølgere var ikke bare slitne og motløse, de kjempet for å overleve. Beskrivelsene i Lukas-evangeliet gjenspeiler disse erfaringene, og evangeliet er at det finnes et lys i mørke. Endetidstegnene er ikke skremselspropaganda, men tegn i tida som minner oss om at vi til alle tider lever i ei endetid. Og evangeliet er at det finnes håp.

TIL PREKEN – TRO PÅ DEN GUD SOM KOMMER

Jeg tror vi godt kan knytte an til begrepet advent også denne søndagen. Å peke på at lystenning og forventninger finnes den gang som nå. Vi lever alltid i ei adventstid. Det er advent både i Elverum og i Betlehem. Det er advent i Afghanistan og Pakistan, på Haiti og i Kina. Troen har mange uttrykk. Sterkest inntrykk gjør den ofte i møte med håpløshet. Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal aldri forgå, sier Jesus, og planter håpet i oss. Guds rike er nær. Kanskje har vi fortellinger fra vår nære

virkelighet, eller fra fjernere strøk som kan hjelpe oss til å se dette. Om lys som tennes i menneskers liv.

Jeg synes julas evangelium kan ligge der som et bakteppe for hele adventstida: «Frykt ikke! Jeg kommer til dere med en stor glede. En glede for hele folket. I dag er det født dere en Frelser!» Fra kirkas tidligste tider har de kristne venta på Jesu gjenkomst, på Herrens dag, da Kristus skal komme tilbake. Da skal rettferdigheten seire. Da må det onde vike. Da vil lidelsene få sin ende. Da gjenopprettes livet. Og forventningene kan vi få knytte til den Gud som kommer.

Dette er advent tenker jeg. Å tenne lys i forventning til Han som kommer, og som vi gjenkjenner som rettferdighet, fred, glede og liv. Vi gjenkjenner ham i barnet i krybben og i mennesket på korset. Vi gjenkjenner ham i vårt eget tvetydige og sårbare liv, og vi gjenkjenner ham i vår neste og i skaperverket. Vi gjenkjenner ham i håpet.

Jeg synes preteksten utfordrer oss til å se tegnene i en verden hvor livet rystes i sine grunnvoller. Guds skaperord er også der hvor himmel og jord forgår. Vi skal se ham og gjenkjenne ham midt i verdens virkelighet og tvetydighet. Der er den Gud som kommer!

Det er mange slitne mennesker. Folk som ikke øyner lysning eller håp. Vi strever med å rekke alt, eller vi orker ikke mer. Både kong Salomo og Jørgen Hattemaker kan kjenne seg både mislykket og utilstrekkelige. Noen ganger er det som om vi skal forgå, og en gang

kommer dagen. Da står det: «Når dette begynner å skje, da rett dere opp og løft hodet! For da skal dere snart bli satt fri!» Hvem er det som sier det? Det er den Gud som kommer.

Så kanskje er dette et evangelium først og fremst til de som ikke gleder seg til jul. Herren kommer tilbake! Han kommer i menneskers liv og i verdens liv. Han kommer med nåde og fred – og bringer med seg lys og forventning. Det er dette vi forkynner. Det er dette vi tror på og venter på i advent. Det skjer og det skapes, tross alt.

Slik Jesaja profeterer: «Nå skaper jeg noe nytt. Det spirer allerede fram. Merker dere det ikke? Ja, jeg legger vei i ødemarken og stier i ørkenen.» (Jes. 43,19) Eller som vi synger i salmen: *Solbarn, jordbarn*: «Hør oss, se oss, Stjernebarn stig ned, så jordens barn i alle land finner julens fred.» (Salmer 2008 nr.2) Eller som Karin Boye slår fast i sitt dikt *Ja visst gör det ont när knoppar brister*. Her avslutter hun slik:

*Då, när det är värst och inget hjälper,
brister som i jubel trädets knoppar.
Då, när ingen rädsla längre håller,
faller i ett glitter kvistens droppar,
glömmer att de skrämdes av det nya,
glömmer att de ängslades för färden –
känner en sekund sin största trygghet,
vilar i den tillit
som skapar världen.*

Se også Norsk Salmebok nr. 13 og 14. ■

PROFETISK OG POETISK VISJON

3. søndag i advent:

Prekatekst: * Jes 35,3-10 Lesetekster: I Kor 4,1-5; Matt 11,2-10

Kristin Joachimsen
Førsteamanuensis i hist. og rel.vit., UiT
kristin.joachimsen@uit.no

ADVENT

Adventen er her, ventetiden, med sin forberedelse, forventning, forandring og forgjetning. Denne ventetiden kan plasseres inn i en fortelling, som handler om noe som har vært og noe som skal komme. En fortelling består av en begynnelse, en midtre del og en avslutning. Adventen handler også om bot og selvransakelse og kan leses som en visjon, hvor det som har vært og det som skal komme skjer samtidig. Prekateksten, Jes. 35, kan ses i et slikt lys, både som en symbolsk fortelling og en profetisk visjon.

JESAJA

Jesaja-boken presenteres som en visjon i overskriften til kap. 1: «En visjon (hebr. *hazon*) som Jesaja, sønn av Amos, skuet om Juda og Jerusalem i de dager da Ussia, Jotam, Ahas og Hiskia var konger i Juda.» Jesajas visjon er et poetisk verk som skildrer Gud, universet, menneskeheten og historien fra skapelsen av. I dette omfattende verket fokuserer poeten på ett folk: Israel, og

to kritiske perioder i dets historie: de assyriske invasjonene sent i det åttende århundre, som resulterte i ødeleggelsen av Nord-riket Israel, og de babylonske invasjonene sent i det sjuende og tidlig i det sjette århundre, som førte til eksil i Babylon og deretter tilbakevending i siste halvdel av det sjette århundre.

Jes. 34 og 35 leses ofte sammen, som en gjentakelse av budskapet i Jesaja-boken, iført en eskjatalogisk kledning. De to kapitlene plasseres gjerne i Det annet tempels tid, hvor fienden ikke lenger er Assyria eller Babylon, men Edom. To av aktørene er navngitt som Sion i 34:8 og 35:10 og Edom i 34:5-6 (og hovedstaten Bosra i 34:6). *Duhm* og andre historisk-kritiske forskere har kalt Jes. 34-35 for «Den lille apokalypsen», og sammenliknet den med Jes. 24-27, som de betegner «Jesaja-apokalypsen».

Jes. 34 åpner med en oppfordring til nasjonene og folkeslagene om å komme nær, høre og lytte. Dette markerer et brudd med avslutningen i kapittel 33. Jes. 34 åpner med en oppfordring til bevegelse: «Kom nær», mens kapittel 35 ender med en skildring av en bevegelse når de som er blitt kjøpt fri vender til-

bake. I kap. 36 får vi et stilskifte, med en notis om en dato og et angrep.

En nærlesning av Jes. 34-35 viser en omfattende korrespondanse i motsetningsfylte bilder, hvor en endelig utsløttelse av Edom kontrasteres med Sions ultimate velstand. Bildebruken rommer en eskjatologisk omsnuing, slik det kommer mer intenst til uttrykk i siste del av Jesaja-boken (f. eks. i 65:13-14): mens den judeiske ørkenen og den tørre jorda skal blomstre som Libanon og Karmel (35:1-2), skal Edom bli til en ubebodd ødemark (34:9). De tørre kildene i Israel skal bli vannrike (35:6), mens Edoms kilder skal tørke ut (34:9). Sions frodige gress (35:7) kontrasteres med Edoms tornekratt, nestler og tiser (34:13). Det skal bli en vei gjennom den judeiske ørkenen (35:8), mens Edom vil bli øde og ingen vil dra forbi (34:10). I den judeiske ørkenen skal det ikke være truende rovdyr (35:7;9), mens Edom vil bli overtatt av sjakaler og strutser (34:13). I kap. 34 finner vi hentydninger til landets elendige situasjon, som rammer stormenn og slott og fører til at kongedømmet blir delt opp. I kap. 35 finner vi ekko av eksodus, med en bevegelse gjennom ørkenen til landet. Ørkenen omformes og det dannes en hellig vei gjennom den til Sion.

Det er vanlig å oppfatte Jes. 34-35 som uttrykk for et generelt profetisk mønster: dom over nasjonene og frelse for Israel, hvor YHWH's dom over nasjonene innebærer fremgang for Israel. Jes. 34 leses da som ødeleggelse av Edom (jfr. 63:1-6), mens kap. 35 fortolkes som

gjenreisningen av Juda. De to kapitlene kommuniserer tydelig med hverandre, samtidig som begge har forbindelseslinjer til resten av Jesaja-boken. Mønsteret om at dom mot nasjonen fører til frelse for Israel er til stede i hele boken. Samtidig er det gjennom hele boken også flytende grenser mellom det generelle og det spesielle, det som gjelder Israel og det som omfatter alle folkeslag.

ADVENT NÅ!

Adventen innebærer forberedelse, forventning, forandring, forgjetning, bot og selvransakelse. Det handler om å vente og om å vende om. Jes. 35:

3. Styrk de slappe hender,

gjør de ustøe knærne sterke!

4. Si til de urolige hjerter:

Vær sterke, ikke frykt!

Se, deres Gud!

Han kommer med hevn, med gjengjeld fra Gud.

Selv kommer han og frelser dere.

Prekateksten åpner med imperativer: Styrk, gjør sterk, vær sterk og ikke frykt! Ulike kroppsdeler skal forandres: slappe hender skal styrkes, ustøe knær skal gjøres sterke og urolige hjerter skal være sterke og ikke frykte. Verken den som taler eller den som tiltales identifiseres nærmere. Å hjelpe den svake og syke er et tema som går igjen i Jesaja-boken, både spesifikt om Israel og generelt om alle hjelpeløse mennesker (11:4, 14:30-32, 42:6-9, 57:15). Vi finner en særlig

slående parallell i 41:17-18.

Oppfordringen til å se innebærer en umiddelbarhet, et nå. I Jes. 34-35 har folket mottatt en visjon om guddommelige manifestasjoner om både ødeleggelse og gjenreisning. De bes om å være sterke og ikke frykte, fordi «deres Gud» kommer, med hevsn, gjengjeldelse og frelse. De skal altså ikke frykte YHWH når han kommer, selv om måten hans å komme på beskrives slik i 34:8: «Det er hevsnens dag for Herren, gjengjeldelsens år i striden om Sion.» «Se, deres Gud» i 35:4 gir gjenklang av «Se, mitt sverd» i 34:5, og hevsnen henspiller på det fryktelige etterspillet etter YHWH's gjengjeldelse (34:8-15). I tillegg til å komme med hevsn og gjengjeldelse, kommer guddommen med frelse. Det sies verken hvorfor han kommer med hevsn eller hvorfor han kommer med frelse, begge deler synes å ligge utenfor en årsak-virkning-sammenheng knyttet til straff og belønning etter fortjeneste.

35:5. *Da skal blindes øyne åpnes og døves ører lukkes opp.*

6. *Da skal den lamme springe som en hjort,*

og den stummes tunge skal juble.

For vann bryter fram i ørkenen

og bekker i ødemarken.

7. *Glødende sand blir til innsjø, det tørste land til kilder med vann.*

Sjakalers boplass blir et hvilested

hvor gresset gror mellom rør og siv.

Etter oppmuntringen om at slappe hender, ustø knær og urolige hjerter skal bli styrket i vv. 3-4, kommer vi til virkningen av teofanien, oppmuntringen og gjengjeldelsen: Da (hebr. *az*) skal blinde se og døve høre (jfr. 28:18, 42:7), lamme springe, stumme synge og tørt land skal bli frodig (jfr. 48:20-21). Alt dette er også gjennomgangstema i Jesaja-boken. Naturlovene snus på hodet. Ørkenen har en dobbel funksjon, som både et uttrykk for ødeleggelse og et sted for fornyelse. Siste del av v. 7, «Sjakalers boplass blir et hvilested hvor gresset gror mellom rør og siv», uttrykker forvandlingen fra 34:13: «Landet blir boplass for sjakaler, tilholdssted for strutser.»

8. *Og der skal det være en vei,*

Den hellige vei skal den kalles.

På den skal ingen uren ferd.

Den skal være der for dem.

Ingen som går på veien,

selv ikke dårer, skal gå seg vill.

9. *Men der skal det ikke være noen løve,*

rovdyr skal ikke gå på den,

de skal ikke finnes mer.

Men de som er løst ut, skal gå der,

10. *de som Herren har kjøpt fri,*

skal vende tilbake.

De kommer til Sion med jubel,

med evig glede om sin panne.

Fryd og glede griper dem,

sorg og sukk må flykte.

I forvandlingen skal det også være en vei som skal kalles hellig. Den skal ikke

være for urene, dårer eller villfarne, og heller ikke for rovdyr. Den skal være for de som er løst ut og som vender tilbake til Sion i jubel. Fryden og gledens skygge nevnes også. Den kalles sorg og sukk (35:10=51:11, jfr. 65:18).

Veien som skal gå gjennom ørkenlandet er hellig; den er satt til side, viet til et spesielt formål, gitt en spesiell status. Den hellige veien skiller seg fra omgivelsene og er viet til YHWH's gjenløste, i motsetning til det urene (jfr. 6:3-5, se også 52:7-10). Forandringene fortsetter: Etter at naturlovene snus på hodet i vv. 5-7, skal nå «de som Herren har kjøpt fri, vende tilbake» (v. 10). Veien er både fysisk og et uttrykk for retning i livet, jfr. røsten som roper i ødemarken i 40:3-4:

*3 ... Rydd Herrens vei i ørkenen,
jevn ut en vei i ødemarken
for vår Gud!*

*4. Hver dal skal heves,
hvert fjell og hver haug skal senkes.
Bakket land skal bli til slette
og kollene til flat mark.*

I denne oppmuntringen i Jes. 35:3-10 står YHWH's hevne og frelse side om side, det samme gjør det øde landet og den blomstrende ørkenen, vreden og jubelen. Frydens og gledens skygge kalles sorg og sukk.

ADVENT NÅ IGJEN

Det handler om å vente og om å vende om. Gjennom hele Jesaja-bokens vi-

sjon finner vi flytende grenser mellom det generelle og det spesielle, det som gjelder Israel og det som omfatter alle folkeslag. Visjonen veksler mellom ødeleggelse og gjenreisning, begge deler samtidig. Israels og folkeslagenes skjebne er både kontrastert og tett sammenvevd. Vi finner en tvetydighet i forholdet mellom Israels og Edoms velstand og undergang – hva som er hva, er uklart. Også adventen rommer et dobbelt budskap: vent og vend om! Blinde skal se, døve skal høre, lamme skal springe og stumme synge, vann skal bryte frem i ørkenen og rovdyr skal forlate de grønne enger. Også i søndagens evangelietekst finner vi en gjenklang av Jesajas visjon og adventen, se Matt 11:2-5:

2. Johannes sendte bud med disiplene sine og spurte: 3. «Er du den som skal komme, eller skal vi vente en annen?» 4. Jesus svarte: «Gå og fortell Johannes hva dere hører og ser: 5. Blinde ser, lamme går, spedalske renses og døve hører, døde står opp, og evangeliet forkynnes for fattige; 6. og salig er den som ikke tar anstøt (gr. skandalisthæ) av meg.»

Vi har samtidsfortellinger og visjoner om verdens undergang knyttet til miljøkatastrofe, finanskriser, terrorisme, «ondskapens akse». Vi kjenner også kraften i en god visjon, som brakte Obama Nobels fredpris. I Jes. 34-35 ser vi komplekse forandringer ut fra krefter i krig og fred. De andre er som oss

og vi som dem, på godt og ondt: Det handler om å se seg selv i den andre og alt blir forandret – vi og dem, «Israel» og «Edom». Anstøtet ligger ikke i bekene med rikelig og friskt vann eller de blomstrende markene, men i dramaet som ligger bak og som foregår samtidig. Adventen er også to sider av samme mynt: forventning og bot, hvor det

ene ikke kommer før det andre, men begge er samtidig. Det handler om livet og skyggen, motstanden, baksiden i livet, individuelt og kollektivt. Boten kan være både vår ødeleggelse og vår velstand; også dette to sider av samme mynt. ■

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE

JEG DØPER DEG...

4. søndag i advent:

Prekentekest: : Joh 1,19-27 Lesetekster: Jes 52,7-10; Fil 4,4-7

Hanne Beate Stenvaag
Stipendiat, hist. og rel.vit., UiT
hanne.beate.stenvaag@uit.no

Det er rett før jul, og søndagens tema handler om forventning og glede, om budbærere og vitner. Særlig lesetekstene har fokus på forventning og glede framfor jula. Prekentekesten handler om Johannes døperen. Han er en budbærer og et vitne om Jesus. Store deler av den beskriver hvordan Johannes Døperen forteller om hvem han *ikke* er, i møte med utsendingene fra Jerusalem. Johannes Døperen peker på Jesus, men i prekentekesten er det ennå bare antydning av hvem Jesus er.

TIL TEKSTEN

Prekentekesten kommer rett etter

Johannesprologen, hvor de store kosmiske linjene er blitt trukket opp. Som lesere er vi blitt introdusert for Jesus som Ordet fra begynnelsen, Ordet som ble kjøtt, den enbårne som har vist oss hvem Gud er. Vi er også blitt introdusert for Johannes i prologen, i vv. 6-8 og 15. Vi har fått vite at han er utsendt av Gud. Vi har ikke fått vite at han døper. Vi har fått vite at han er et *vitne* – Johannes Døperens kanskje viktigste rolle i Johannesevangeliet. Etter disse store linjene begynner fortellingen om Jesu offentlige virke, og her begynner vår tekst.

På spørsmålet: «Hvem er du?» svarer Johannes først at han ikke er Messias (*Christos*). Som lesere har vi allerede fått vite at det er Jesus som er Messias

(v. 17). Svaret er understreket med en tredobbel formulering: han bekjente og fornektet ikke, han bekjente: «Jeg er ikke Messias». De to andre spørsmålene Johannes svarer benektende på, refererer til ulike forventninger knyttet til frelstiden. At profeten Elia skulle komme som et varsel om endetiden, finner vi blant annet omtalt i Mal. 4,5. På spørsmålet om Johannes Døperen kan identifiseres som Elia skiller imidlertid Johannesevangeliet lag med synoptikerne, hvor særlig Matteus (11,14;17,11-12) og Markus (9,13) klart svarer bekreftende på spørsmålet om Johannes er Elia. Spørsmålet om Johannes er profeten, refererer til en forventning om at en profet skulle framtre i endetiden (5. Mos. 18, 15-18). Andre steder i Johannesevangeliet (6,14; 7,40) stiller folk spørsmål om Jesus er profeten.

Når fariseerne videre spør hvorfor Johannes døper, er det ikke fordi det lå noen forventninger til Messias, Elia eller profeten om dåp. *Kieffer* (1987) skriver om Johannesdåpen at den innebar flere momenter som skilte seg fra jødiske renseseritualer hos fariseerne og essenerne eller fra jødisk proselytt-dåp. Johannes' dåp skjedde én gang, i motsetning til renseseritualer, og alle var invitert til dåp. Også jødene trengte å døpes, og til forskjell fra proselytt-dåpen hvor man døpte seg selv foran vitner, var det i Johannes' dåp én person som døpte en annen. *Kieffer* understreker betydningen av Johannesdåpen for den kristne dåpen, og mener at det

uten Johannes antakeligvis ikke ville vært noen kristen dåp.

Johannes Døperen framstilles på flere måter annerledes i Johannesevangeliet enn hos synoptikerne. I Johannesevangeliet er han ikke en domsprofet. Det er ingen beskrivelser av at Johannes døper. Beretningen om at Jesus ble døpt av Johannes fortelles heller ikke direkte (v. 32). Johannes virker ved siden av Jesus og sammen med ham, mens hos synoptikerne begynner Jesu offentlige virke først etter at døperen er fengslet. Sammenhengen mellom Johannes og Jesus understrekes også gjennom at Johannes leder de første disiplene til Jesus (v. 35ff). Johannes sin rolle som vitne, hans nære tilknytning til Jesus, og ydmykhet på egne vegne, kommer helt entydig fram. Kommentarlitteraturen tolker denne entydigheten i bildet av Johannes Døperen inn i en situasjon hvor man sto i diskusjon med disipler av Døperen Johannes, som mente at Johannes var Messias. Leser man teksten med en slik diskusjon for øye, er det lettere å forstå hvorfor det er så viktig å understreke hvem Johannes Døperen ikke er i Johannesevangeliet.

Kanskje kan det også sette oss på sporet av at forholdet mellom Johannes og Jesus ikke var så entydig som det kan se ut ved første blick. Johannes kom på banen først, han samlet mennesker rundt seg, han døpte dem, ting ble satt i gang. Johannes døpte også Jesus, noe *Haenchen* (1984) påpeker som et uløst

problem i samtida. Han mener det er sannsynlig at Jesus var blant dem som hørte Johannes sin domsforkynnel- se, og ble døpt for å unngå den kom- mende vreden – at han i en periode var Johannesdisippel, men siden for- kynte og praktiserte et annet budskap: Jesu budskap om at Guds rike er nær bringer glede framfor frykt. Dommen er nedtonet, og disiplene til Jesus ble anklaget fordi de ikke levde asketisk som Johannesdisiplene (Mark 2,18ff). Kanskje går det an i prekensammen- hengen å reflektere noe over hvem Johannes døperen var – både fordi bil- det kanskje ikke var så strømlinjeformet som Johannes formidler det, men også fordi det er vanskelig å bli helt klok på han. Hva er rollen hans? Hvorfor treng- te Jesus en til å gå foran, og vitne om seg? Hva er sammenhengen mellom domsbudskapet til Johannes og Jesu forkynnelse?

MIDT I BLANT DERE STÅR EN DERE IKKE KJENNER

Hele prekenteeksten har Johannes som aktør. Først på slutten av teksten omta- les Jesus, uten at han nevnes ved navn. Den første setningen som sprang meg i øynene da jeg leste denne teksten, var nettopp formuleringen Johannes bruk- er, når han sier om Jesus: «Men midt i blant dere står en dere ikke kjenner» (v. 26). Denne måten å uttrykke seg på finner vi bare i Johannesevangeliet. Kommentarlitteraturen har ulike måter å tolke dette verset på. Det kan ses i for-

hold til Johannes Døperens rolle som vitne: Guds sønn er ikke åpenbar og ty- delig for enhver å se, men trenger vitner (Joh. 5, 31ff). Det kan også tolkes som at Johannes ikke taler åpent til repre- sentantene fra Jerusalem – åpenbarin- gen er ikke gitt til dem, de kommer ikke til å ta imot den. Det er ikke bare nå de ikke kjenner Jesus, det er et tema gjen- nom hele Johannesevangeliet, de som ikke tar imot. Det kan imidlertid også tolkes uten å være ment som en anklage. Seinere i teksten gjentar Johannes Døperen to ganger: «Jeg visste heller ikke hvem han var» – Johannes hadde heller ikke visst hvem Jesus var uten at han ble vist det (v. 33). Denne måten å tolke verset på kan knyttes til en tradi- sjon om at Messias' identitet ville være skjult (se Joh 7,27).

Johannesevangeliets bevegelse er fra «en dere ikke kjenner» til «han er Guds sønn» (v. 34). Jeg tenker likevel at det går an å tolke denne formuleringen på en mer eksistensiell måte. «Midt i blant dere står en dere ikke kjenner» – det er en vakker formulering, som sier noe om Jesus både som nærværende, midt iblant oss, og samtidig en vi aldri kan gripe, en som det også alltid vil være noe ukjent ved, noe som ikke lar seg fange, noe vi ikke kjenner.

En av mine assosiasjoner går til domsscenen i Matteus 25, hvor men- neskene i møte med Jesus spør hvor de møtte ham. Den teksten tematiser- rer hvordan Jesus er midt i blant oss, hvordan han møter oss i menneskers

ansikt og behov, uten at vi nødvendigvis gjenkjenner ham. Kanskje kan det også knyttes til julefortellingen, hvordan Jesus kom til verden i fattige kår, og ble en midt i blant oss på en helt annen måte enn forventet.

Min andre assosiasjon handler om det som forblir ukjent ved Gud. Noe forblir ukjent ved Kristus på samme måte som noe forblir ukjent selv ved mennesker vi kjenner godt og som står oss nær. Kanskje noe også som forblir ukjent i møte med oss sjøl? I et dikt han skriver til kona si etter at hun er død, skriver Rolf Jacobsen i diktsamlingen *Nattåpent* (1985), om det som forble ukjent selv ved det mennesket som sto han nærmest:

KJENTE JEG DEG?

*Kjente jeg deg
egentlig. Noe
du aldri fikk sagt eller
vi lot ligge. Halv-
tenkte tanker. En skygge
som strøk over ansiktet.
Noe i øynene. Nei
jeg vil ikke tro det.
Men det kommer igjen. Natten
har ingen lyd,
bare rare tanker. Ord
som stiger opp av søvnen:
Kjente jeg deg?*

Et annet tema å ta fatt i med tanke på prekenen, kan være det å gi plass for andre. Det skjedde noe rundt Johannes, han trakk til seg folk, han hadde et bud-

skap som ble tatt imot av folket, med brodd mot makthaverne. Kanskje kan man si at han var på høyden av sin karriere som profet, forkynner, opposisjonell. Likevel gir han plass for en annen, en som kommer etter. Fortellingen om hvordan han fra fengselet sender disiplene sine for å spørre om Jesus er den de har ventet på (Matt. 11, 1ff), sier oss kanskje noe om at ikke alle sammenhengene var åpenbare for han, at han også tvilte på om han hadde gjort rette valg.

Legger vi til side den underliggende polemikken mot Johannesdisiplene, er nettopp Johannesevangeliet det som klarest gir oss et bilde av Johannes Døperen som vitne: en som peker på Jesus og gir plassen sin videre med følgende dramatiske formuleringer: en jeg ikke er verdig til å løse sandalremmen for (v. 27); han skal vokse, jeg skal avta (3,30). Man kan tenke at det kostet Johannes noe å gi plass til Jesus. Han kan være et forbilde for oss i det å gi plass – på tvers av mye av det som strukturerer våre hierarkier – som alder, kjønn, posisjoner, hvem som kom først. Kanskje det da blir rom for noen stemmer som har noe annet og noe viktig å si og for det ukjente som er midt i blant oss. ■

Litteratur

Haenchen, Ernst, 1984: *John 1. A Commentary on the Gospel of John Chapters 1-6*. Fortress Press, Philadelphia

Jacobsen, Rolf, 1990: *Alle mine dikt*. Gyldendal, Oslo

Kieffer, René, 1987: *Johannesevangeliet 1-10*. EFS-förlaget, Uppsala

GUDS NAVLESTRENG

Julaften:

Prekentekest: Luk 2, 1-14 Lesetekster: Mi 5, 1-4a

Kjersti Håland
Sykehusprest, Diakonhjemmet sykehus
kjersti_haaland@hotmail.com

Ord må tolkes, de sier seg ikke selv. Ord kan være uforståelige lyder som skaper glede eller sorg hos dem som hører. Ord kan avvises, vi kan holde oss for ørene og fjerne oss til vi er utenfor hørevidde – men vi kan også ta imot Ordet, som Maria, hun som gjemte ordene gjeterne fortalte i hjertet sitt og grunnet på dem.

Bibelen er full av ord, full av fortellinger. Mange av oss har vokst opp med disse fortellingene. Vi har dem i ryggmargen og på netthinnen. Vi har smakt på eplet Eva ga Adam, danset til musikken fra Davids harpe. For de kristne er fortellingen om Jesus den mest grunnleggende av alle fortellinger. Fortellingen om Jesus er åpen på en annen måte enn de andre fortellingene i Bibelen. Den er åpen og den inviterer tilhørerne inn.

Den danske teologen Svend Bjerg har sagt at det å være kristen er å gjøre fortellingen om Jesus til sin fortelling. Hvis fortellingen om Jesus blir min fortelling betyr det ikke at jeg eier den og kan kontrollere den. Jeg deler den med

mange millioner mennesker, også med dem som på undrende avstand såvidt våger å titte opp i krybben og bare ser et helt vanlig spedbarn der. Også med dem som bare går i kirken på julaften. Fortellingen er alle menneskers fortelling.

Julaften er en magisk kveld. Fra gammelt av strødde man einebærkvister på gulvet, og passet på å ha litt igjen å gjøre til denne dagen; som å hogge ved og sette ut julenek. Dyrene fikk også litt ekstra godt, jeg har til og med hørt om dem som lar musefeller stå åpne på julekvelden. Noen satte fram bilder av Jesus og Maria og strødde halm på gulvet til å sove på – som Jesus.

Maria og Josef måtte stole på gjestfrihet og varme når de trengte husrom. Helt vanlige folk ble møtt med gjestfrihet. Det er noen ukjente helter her: rause verter som stilte senger og krybbe tilgjengelig uten å klage. Vi skal minne hverandre om de ukjente heltene i Betlehem, som åpnet hjemmet sitt for en kvinne med veer og en nervøs mann. De visste ikke hvem som kom på besøk, de ante ikke at lyset skulle skinne og stråle fra deres stue og at englene skulle juble og forklare hva som skjedde. Den

gjestfrie familien i Betlehem gjorde det de måtte gjøre i kjærlighetens navn, de viste nestekjærlighet da de fikk besøk.

For noen er dette den dagen de gleder seg aller mest til hele året – stemningen, ordene, lysene, god mat, gavene, fellesskapet. For andre er dette dagen de gruer seg aller mest til. Savnet etter de som ikke er her lenger, nådeløse tanker om at dette er min siste jul, savnet etter barn, sårhet over at livet ikke ble som planlagt eller tenkt – alt av glede og sorg blir liksom forsterket på julaften.

Her er vi med livene våre. Avhengig av hverandre, og redde for å bli for avhengige kanskje. Det var den største overraskelse at Gud kom som et lite hjelpeløst spedbarn, avhengig av hjelp, av stell, av omsorg og nærhet – at til og med Gud var slik. Fra den gang i stallen har Gud vært hos oss, i livene våre – alltid. Han kom for å være menneske: for å være glad, lei seg, frustrert, utålmodig, sint – med prøvelser og valg og vanskelige dager. Han kom til hverdagsmennesker, for å gi oss krefter.

Jeg fryser på ryggen når jeg hører «o hellige natt» – orgelbruset og englesangen jeg hører når jeg ser for meg folk falle på kne foran krybben – for et lite spedbarn som er Gud! Det er helt fantastisk, og helt ufattelig. Han feirer vi, og han venter vi på skal komme igjen en dag for å gjøre alle ting nye og vise at godheten og rettferdigheten skal seire! Og, vi feirer at jeg er verdifull for Gud samme hva jeg sliter med. Det er derfor Jesus ble født. Jeg er elsket uavhengig av

hva jeg måtte ha gjort galt. Det er derfor det ble jul. At Gud bestemte seg for å vise ansikt i et lite barn - helt hjelpeløst og uskyldig. For å være menneske i en vanskelig verden, med prøvelser, valg og vanskelige dager – som oss, og samtidig Gud. Gud har vært et lite barn, med blå eller brune eller grønne øyne, med tenner og hår.

Vi har en Gud som ikke kom til konger og fyrster men som valgte seg hverdagsmenneskene, der fant han sin plass. Hos dem som ikke var velkomne inn den natten, men som fant en stall. Derfor er vår Gud også en hverdagsgud. Ikke bare en som ville dele jul og høytid, og glitter og fest. En Gud som er så virkelig at alle våre livsdager, ikke bare festen, men også de grå og tomme dagene er i hans hånd.

Gud kom.

Gud kom til verden.

Gud kom til dem som ikke tror.

Gud kom til dem som har det vanskelig.

Gud kom til de som sier ja eller nei.

Gud kom til store og små.

Til de glade og forventningsfulle.

Til de som kommer til gudstjeneste i dag.

Til de som har vært der før og de som er der for første gang.

Hadde han blitt født inn i en vanlig og trygg familiesituasjon hadde det kanskje ikke vært så lett for dem som opplever at livet går i stykker eller som vokser opp med utrygge familieforhold

– nå kan de tenke at han forstår, han har vært der selv. Fordi han ble født i en fattigslig stall, kan også de som vokser i slum av bølgeblikk og papp forstå at han er deres. Gjestene som besøkte ham var ikke spesielt høyt på rangstigen i samfunnet, ikke mennesker med en spesiell trygg og synlig religiøs rolle. Da kan også de som er usikre og lurer på om deres tro er god nok vite at de kan søke mysteriet.

Gud sitter ikke fjern i sin himmel, Gud er kommet til oss med øyne som ser, ører som hører, hender som helbreder og en munn som taler trøstende og styrkende ord. Han er kommet til oss, til meg, til deg.

Her ligger et vanlig spedbarn, sier fornuften og har rett. Jesus er helt og fullt menneske. Han skrek og måtte ammes og stelles som andre. Han var kjøtt og blod, bein og muskler. Han kjente smerte og frykt, glede og lengsel. Her ligger Gud selv, sier troen. Gud er blitt menneske i Marias barn.

*«Ditt komme, Herre Jesus,
forvandler jordens natt
og bringer lys til mange
som føler seg forlatt.
Hjelp oss å gå i dine spor!
La verden se din godhet
igjennom dem som tror!»*
Svein Ellingsen, NoS 71 ■

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE

JULEAMBIVALENS

Julenatt/ottesang:

Prekatekst: Luk 2,1-20 Lesetekster: Jer 23,5-6; I Joh 1,1-3

Anne Berger Jørgensen
Sokneprest, Rønvik og Kjerringøy
anne.jorgensen@kirken.bodo.no

MINE JULEBILDER

Første bilde: Klokken er fem julaften. Snø i lufta. Jeg er fem år, ti år, femten år. Ute på trappa på gården hjemme for å lytte til kirkeklokkene fra Frogner kirke. I det fjerne. Alt det gode ligger foran.

Andre bilde: Liten kirke i japansk bakgate. Jeg er tjuefem år, tretti år, førti år. Julegudstjeneste med noen ganger

ti, noen ganger tjue japanere – og vår familie. Fellesskap med sang, konkurranser, te og kaker. Og juleevangeliet dramatisert av søndagsskolebarna.

Tredje bilde: Julegudstjeneste i Norge. Jeg er førtifem år, femtifem år, vel seksti år. Stappfulle kirkerom. Blanding av forventning, minner og så mange slags følelser. Både hos prest og menighet.

Vi bærer alle våre personlige julebilder med oss. Minner og erfaringer vil selvsagt prege våre egne tanker om

å skulle preke og lede gudstjenesten. Stans opp ved dine egne julebilder og minner. Både de gode og de vanskelige. Hva preger deg selv i møte med høytiden?

JULEAMBIVALENS

I Vårt Land brukte journalist Olav Egil Aune en gang ordet «juleambivalens». Det høres ut som en god beskrivelse av det jeg som prest kan oppleve i forkant av jula. «Juleambivalens» er et dekkende uttrykk for blandingen av forventning og frykt når jeg nok en gang skal forberede julas gudstjenester. *Forventningen* er jo der: Både til meg selv og til at juleevangeliet, også kalt «verdens vakreste fortelling», skal åpne seg på nytt. *Frykten* er også nær: Blir nå dette godt nok? Blir Ordet borte i ordene? Det kan anbefales som del av forberedelsen å snakke med gode kolleger om egne julebilder og om forventningen så vel som frykten. Kort sagt, om juleambivalensen.

HVEM KOMMER?

Vi vet jo ikke hvem som kommer til denne gudstjenesten. Men det vi vet, er at alle har en julekveld bak seg. En kveld som for noen var god, for andre var sår og vemodig. En kveld som enten ved andres fravær eller nærvær skaper mottagelighet for det som synges, leses og sies. Utfordringen er å la tekstene, liturgien, salmene, prekenen gi rom til alt som bæres inn til gudstjenesten. At det mangfoldige livet får møte det mangfoldige evangeliet.

GUDSTJENESTENS TEKSTER

Heldigvis skal hele juleevangeliet fra Lukas 2 leses. Det gir mulighet for ro og meditasjon mellom julaftens gudstjeneste(r) og høytidsgudstjenesten første juledag. Salmevalg, den lange fortellingen, kanskje et enkelt instrument som får klinge mellom lesningen av juleevangeliet og prekenen kan skape mulighet for ro og ettertanke.

De to lesetekstene setter fortellingen i sammenheng og tolker denne. *Jeremias* peker framover mot det som skal skje. *Johannes* forteller at dette har skjedd, han har opplevd det med alle sanser. Han var selv der! *Jeremias* profeterer om kongen som skal styre med visdom. Navnet hans skal være «Herren, vår rettferdighet». *Johannes* vitner om at det evige livet som Jesus kom med er her og nå. Det finnes i det nye fellesskapet med Gud og med mennesker fordi Jesus er kommet. Og engelen står midt i det hele og forteller at «I dag er det født dere en Frelser». Her møtes profetien og det nye fellesskapet. Han er her!

Jeg har hentet kommentarene til Lukas fra *The Expositor's Bible Commentary Volume 8*, red. Frank E. Gaebelein. **Inndeling:**

1. Jesu fødsel vv.1-7
2. Budskapet fra englene til hyrdene vv.8-14
3. Møtet ved krybben vv.15-19
4. Hyrdene går av sted – og drar tilbake vv.15 og 20

1. vv. 1-7 understreker tre forhold:

- a) Den politiske situasjonen som er

bakgrunn for at fødselen fant sted i Betlehem

b) Betlehem som fødested var viktig: Betlehem var Davids, Frelserkongens by

c) De beskjedne kår Jesus ble født under

a) Lukas ønsker tydeligvis å styrke den historiske forankringen gjennom detaljene i v.1-2. Ironisk nok har dette ført til tvil om tidfestingen. Folketellingen som fant sted under Kvirinius skjedde rundt 6 år etter Jesu fødsel. Dette behandles mer utførlig på s.843 hos Gaebelien.

b) Lukas forteller ikke hvor lenge i forkant av fødselen Josef dro til Betlehem (v.4) og hvorfor han tok med Maria (v.5). Ville ikke hun vært tryggere hjemme hos familien i Nasaret? Vi vet heller ikke om de kom lenge før eller tett oppunder fødselen. Men i profetier i GT (Mi 5,1) var det viktig at Messias, den nye frelserkongen, skulle bli født i den gamle frelserkongen Davids by Betlehem. (1Sam 17,12).

c) *KATALYMA* oversettes i NT2006 med «husrom», tidligere herberge. Det kan bety et gjesterom i tilknytning til et herberge, et rom hvor også dyra kunne holde til. Lukas forteller at det ikke var rom for den lille familien innendørs. At det var en krybbe der indikerer at bildet av Jesus født i en stall gjerne kan opprettholdes.

2. Budskapet vv. 8-14:

Hyrdene: Å være hyrde var et lavstatusyrke. Desto mer bemerkelsesverdig at

det var de som fikk englebudskap. Det føyer seg inn i engleordene til Maria, en ung, ugift jente (1,28) og kvinnene som kom til Jesu grav (24,10). Verken hyrder eller kvinner hadde troverdighet som vitner eller var av høy rang. Hyrdene peker vel også mot Messias' forløper: Gjetergutten David som ble Israels konge. (2 Sam 2,8). Både i GT og NT omtales hyrdene som de som tar vare på Guds folk, de er et bilde på Gud selv. (Sal 23,1; Jes 40,11; Jer 23,1-4; 1 Pet 2,25 og 5,2). Hyrdenes redsel minner om Sakarjas redsel (1,12) og Marias forskrekkelse (1,29). Men på samme måte som Sakarja og Maria møtes de av engelens: «Frykt ikke!»

Englene: Først én (v. 9-12), deretter en hel hærskare (v. 13-14). I v. 10-11 finner vi noen av de ordene som forekommer aller oftest hos Lukas. De er kjerneord her og forekommer langt oftere hos han enn hos de andre synoptikerne: Forkynne: *EUANGELIZOMAI*, glede: *CHARA*, folket: *LAOS*, i dag: *SEMERON*, frelser: *SOTER*, Herre: *KYRIOS*.

Englesangen i v.14: Tidligere oversatt «blant mennesker som har Guds velbehag». Nå: «blant mennesker som Gud har glede i». Gaebelien mener at den vanskeligste lesemåten, en genitivkonstruksjon, som var Bibelselskapets tidligere versjon, er mest sannsynlig. Hvem er disse menneskene? Alle eller noen utvalgte? Kanskje er det bevisst vagt formulert? Kanskje vi også kan undres?

3. Møtet vv.16-19:

Hyrdene kommer til Betlehem og finner barnet slik engelen har fortalt dem. De forteller, og «alle som hørte undret seg». Dette er ofte reaksjon på hvem Jesus er. Maria er en kontrast til de som antagelig høylydt ga uttrykk for sin undring: «HE DE MARIAM» (Men Maria...). Hun mediterer videre på hva nå dette kan bety, det hyrdene forteller.

4. Hyrdene vv.15 og 20:

Hyrdene stoler på engleordene, og de blir ikke skuffet. De går dit de blir lovet å finne tegnet: barnet. Og når de drar lovprisende tilbake (*DOXAZONTES*) så gjør de slik Lukas igjen og igjen understreker er den rette måten å ære Gud på for hans gjerninger. (jfr. 5,25-26: Den lamme som kunne gå; 7,16: Oppvekkelsen av enkens sønn i Nain; 13,13: Den krumbøyde kvinnen som kunne stå rett; 18,43: Den blinde som fikk synet)

INNSPILL TIL PREKENEN

I høst har det vært en diskusjon i Vårt Land om hva som bør stå eller ikke stå i fødselsannonser. Kan det stå «verdens vakreste» undertegnet «stolte foreldre», eller er en viss ydmykhet i uttrykksformen mer på sin plass? Det ble en følelsesladet meningsutveksling ut av dette. En fødsel kan beskrives med så mange slags ord. Jesu fødselsannonse er i så måte uhyre nøktern. Her er det tolkningen av fødselen og ikke begivenheten som står i fokus. Ville det sett

annerledes ut om det var Maria og ikke Lukas som fortalte? Det kan vi gjerne undre oss over.

Men altså, det er tolkningen av begivenheten som har fokus, uttrykt gjennom englemunn og hyrdeord. Det er vitnesbyrd fra Himmelen så vel som fra jorda om at nå er noe helt spesielt skjedd. Englene og hyrdene er samstemte: «Alt var slik det var blitt fortalt dem». (v.20)

Enhver fødsel er så alminnelig at vi alle har opplevd minst én: vår egen. Og enhver fødsel er samtidig helt spesiell fordi det er akkurat dette ene mennesket som blir født. Også juleevangeliets fødsel har dette dobbelte perspektivet: alminnelig og spesiell. Gud er blitt menneske. Mysteriet i dobbel dose: Gud blir menneske. Og mennesket bærer Guds bilde i seg.

Det er personer vi kan velge å følge:
Vi kan
- juble med englene
- undre oss med Maria
- bryte opp og gå sammen med hyrdene, både til og fra stallen
- oppmuntres til å være støtte for andre i en krevende situasjon, slik Josef nok var det
- være blant «alle som hørte på» i v.18

DET SKJEDDE EN GANG – OG SÅ?

Vi feirer jul og julenatt/ottesang på et bestemt punkt i historien, slik «det skjedde i de dager». Og preges naturlig nok av vår tid og vårt sted. Vi kan peke på Han som bekrefter og solidariserer

seg med både våre begrensninger og vår storhet som menneske. Han som lot seg begrense for å komme oss helt nær. Samtidig som han er vår og verdens Frelser. Å finne ord for å uttrykke dette på vårt eget sted er en tilbakevendende utfordring.

Selv opplever jeg ofte spenningen mellom jubelen og frykten i møte med denne utfordringen. I den grad jeg makter å være sann mot grunnstemningen i eget liv, kan jeg lettere møte andres forventninger til hva en gudstjeneste skal være, også julenatt/ottesang. Juleevangeliet uttrykker livet både i sin alminnelighet og det som bryter inn

som det helt andre. Det vi også får være vitner om. Kanskje er «juleambivalensen» en følgesvenn vi skal anerkjenne og ikke overhøre? Den er vel et uttrykk for den utfordringen vi her har pekt på.

Salmeforslag: S97 10 *Det finnes en dyrebar rose*; S97 103 *Når jord og himmel møtes her* (nattverdssalme?); NoS 31 *Jeg synger julekvad*; NoS 45 *Mitt hjerte alltid vanker*; NoS 53 *Barn Jesus*; NoS 64 *En krybbe var vuggen*; NoS 68 *Nå vandrer fra hver en verdenskrok*; NoS 70 *Det lyser i stille grender*. ■

GUDSTJENESTEFORBEREDELSE

LOGOS OG DABAR

Juledag:

Prekatekst: Joh 1,1-5[6-8]9-14 Lesetekster: Jes 9,2-3.6-7; Hebr 1,1-5a

Leif Bremer
Sokneprest
leifolavbremer@me.com

Ordet ble menneske og siden har kirkens teologer gjort det til ord igjen. Det er ingenting annet som i kirkens historie har skapt mer strid enn dette: Hva betyr det at «Gud tok bolig iblant oss». Gud – som ingen noen gang har sett og som ingen kan uttale seg med sikkerhet om – viser seg. Hva betyr det?

Moses ville se Guds herlighet, men

«...du kan ikke få se mitt ansikt, for det mennesket som ser meg kan ikke leve... men du kan se meg bakfra; men mitt ansikt kan ingen se» (2 Mos 33). Juleevangeliet forteller at Gud blir en av oss, at Gud lar seg se forfra «...vi så hans herlighet». Og det man så, skapte liv, ikke død.

Hvordan er det mulig å forestille seg at Ordet blir kjød? I de første århundrene etter Jesu fødsel – og fortsatt – gjør vi forsøk på å fange det Johannes

har formulert og Lukas fortalte om: Det store mysteriet: Gud ble menneske. Docketismen hevdet at Jesu menneskelighet er tilsynelatende – et hylster for Ordet. Arianismen hevdet at Jesus var menneske – uten forbindelse med Logos.

Sakene var oppe på Kirkemøter i Nikea i 325 og i Konstantinopel i 381 og avslørte en grunnleggende uenighet som samlet mange fraksjoner i det store konsensus: Jesus er sann Gud og sant menneske. Men som skjebnen ofte er med geniale og salomoniske formuleringer ble det strid – og splittelse – i hvordan man skulle forstå dette med to naturer: På kirkemøtet i Kalkedon i 451 slo flertallet fast at Jesus er en person med to naturer, og dermed gikk de orientalske kirkene sin egen vei. De holdt fast på én-natur-læren: Jesus er gud-menneske.

I vår tid nærmer de seg hverandre igjen og sammen med koptere, etiopere, armenere og syrere kan vi – sammen med ortodokse og katolske – feire det store under på tross av og på grunn av de mange tolkninger og stridigheter. Kanskje kan dette mangfoldet av tolkninger i seg selv uttrykke et skapelsens under.

Prologen i Johannesevangeliet er som en skapelsesfortelling. Gud rommer begivenheten som gir grunn for alt: skapelse! I Genesis leser vi den majestetiske åpningen: I begynnelsen skapte Gud himmel og jord. Jorden var øde og tom og Guds ånd svedde over vannene. Som et svar på gnostisismen (de første

århundrene etter Kristus) – som ikke kunne godta at Gud også var skaper av materien, av det konkrete – ble tanken om *creatio ex nihilo* til. Skapelse av intet.

Konsekvensen har vært at man la stor vekt på en verdensorden, at naturen sto fast. Ingenting skulle forandres. Skaperorden var en fiks ferdig orden, men med *creatio ex nihilo* er det lite rom for det som er annerledes. Skapelse av intet kan lett få oss til å se på skapelsesfortellinga som et argument i debatten om verden og universets tilblivelse. Eller få oss til å se på skaperverket som ferdig og uforanderlig. Og syndefallet som et fall fra det ene og rene til det mangfoldige og urene. Bildet av Gud som vokser frem av dette er Gud som sterk og allmechtig. Fjern fra det som er så sårt menneskelig.

Genesis 1.1f kan også leses på denne måten: I begynnelsen – på den tiden Gud begynte å skape – var jorden øde og tom og mørket lå over dypet der Guds ånd svedde. Da sa Gud: La det bli lys... og så hører vi hvordan Gud lar livet vokse frem – det såre gode livet. Dette er *creatio ex profundis*. Skapelse av dypet. Ut fra det tomme og tørre, ut fra det ubebodde og åndsforlatte, ut fra det meningsløse, upersonlige og fremmede skaper Gud lys og liv. Fra kaos skaper Gud kosmos.

Dermed leser vi ikke en lære om skapelsen, men tar del i en sang om Gud som skaper det gode midt i det øde og tomme. Skapelsesberetningen ble til i det babylonske fangenskapet. I Babylon

og for oss, her og nå. *Creatio ex profun-*
dis. Skapelse fra dypet.

Skapelse er ikke et fall fra den ene til det mangfoldige. men en stigning fra det likegyldige og ukjente til det mangfoldige og forskjellige. Fra det å være anonym til å bli kjent. Fra det å være lik – til å bli forskjellig, fra å være likegyldig til å være gyldig. Til å bli levende. Man kan tenke seg skapelse både av intet og av dypet. Begivenheten i Gud kan romme paradoksale sannheter. For det vi ikke vet noe om må vi alltid snakke om i paradokser og mangfoldigheter.

Med skapelsen fra dypet øyner jeg en «svak» kraft, en mer skjør begivenhet. Den gir et annet innhold i Gud enn den som skaper så mye strid – mellom religioner eller i vår egen kirke. En skaperhendelse som vi må behandle med stor varsomhet, som bærer i seg *Det såre gode* med livet.

«Alt er blitt til ved ham.» Ikke bare det åndelige som gnostikerne ville det – men alt, hele livet. Logos er i julen ikke et evig og allmektig Ord urørlig, ubevegelig og fjernt fra alle våre ord. Fra støyen og fra stillheten, leses vi fra dypet – Ordet er I bevegelse. Ordet er kjød – og bor midt I blant oss. Guds rike – I dere og iblant dere.

I julens evangelium er ikke Logos fjern og urørlig. I julen blir Ordet til ord som vi kan si til hverandre og som er så menneskelige at de er som kjød. I julen blir Ordet et mangfoldig og elskelig liv – fra dypet.

Av intet eller av dypet – gir ikke det to bilder av Jesus?

Jesus som griper inn i vår intethet Jesus som kommer for å frelse oss fra denne jammerdal. Fra dette fall inn i det sammensatte, tvetydige og urene livet, fjernt fra Gud.

Jesus som vokser frem midt i vårt liv – fra vårt eget dyp. Vårt eget øde og tomme. Vårt uskapte «dyp». Men en kvist skal skyte frem av Isais stubb, og et skudd fra hans røtter skal bære frukt. En av oss i hvem vi ser det såre gode. Det som er Guds bilde, som er annerledes og som vekker en dyp gjenkjennelse.

Han kom til oss. Han var en av våre egne. Og vi kjente ham ikke. Vi trodde det som ligger gjemt i Gud så annerledes ut. Vi som ventet på ham med oppredde senger og rene rom fant ikke plass når han kom. Vi trodde ikke han var som en av oss. Flyktning, fattig, hjemløs. Vi tok ikke imot ham for han var oss for lik. Men de som tok imot ham og kjente ham igjen var de som selv var menneskelige, så alt for menneskelige for det gode selskap: de fattige, tiggerne, de spedalske, tollerne. De kjente ham igjen. I ham så de forløsningen.

Jesus fra Nasaret åpner Gud Hva skjuler seg?

Kanskje et lys som flerrer vårt mørke. Men for meg heller et lys som flammer i mørket. Som selv gir lys til rykende veker og kraft til brukne rør. Som dømmer det som slukker livet og knuser drømmene.

En begivenhet som gjensker det såre gode livet. I Jesus oppdager vi Guds svakhet. Guds svakhet for mennesket

På gresk er ordet «logos». Vi som bor her oppe i norden kaller oss gjerne vestlige og er preget av den greske filosofien. Logos åpenbarer tilværelsens mening, innerste hemmelighet, den er det bærende prinsipp, den grunnleggende idé

Den viktigste sansen i den greske filosofien er synssansen, og det menneskelige øye kan bare ha fokus ett sted om gangen.

Vi ser snøfnuggene falle og følger ett med blikket. Med synssansen følger at vi må fokusere og være opptatt av detaljene. Av logos følger fornuft og logikk. På grunnlag av fornuft og logikk er det ubegripelig hvor stor kunnskap mennesket har erobret. Vi har nesten blitt som Gud i detaljene.

Ordet som var hos Gud er mer enn det avslørende og logiske ordet. Det som skiller. På hebraisk heter ordet «dabar» som betyr å være virkelig. Den hebraiske måten å se verden på er mer knyttet til hørselssansen enn synssansen. Med øret kan vi høre mange ting på en gang og vi spør heller hvordan enn hvorfor. Hørselen åpner for den mangfoldige og nyanserte symfonien!

Det sanselige inntrykket. Det levende og nærværende, det sammenhengende og kompliserte, De mangfoldige inntrykkene som møter oss i motsetninger mellom åpenhet og urørlighet, fortrolighet og fremmedhet, hengivenhet og beherskelse, spontanitet og refleksjon. Inntrykket som er åpent for de sammenhengene vi lever i.

Ordet er for å fortelles. Ordet på

hebraisk er nesten som et verb. Ord er ment til å deles og stadig utveksle iakttagelser, tanker, følelser. Ordet er selve det element som understreker livets mening: ubrutt forbindelse mellom Gud og mennesker

Logos er statisk. Dabar er dynamisk. Johannes bringer med seg den gamle hebraiske dabar når han knytter logos til kroppen – til det menneskelige. Ordet – den innerste hemmelighet (synet) og den levende sammenhengen (hørselen). Livet – naturen, bevegelsene, skapelsen. Søke dypt inn og analysere. Se sammenhengene og fortelle.

Den dypeste livssammenhengen viser seg i Jesus fra Nasaret. I ham er sannhet og nåde, logos og dabar, syn og hørsel. Adskilt? Henger sammen? Den dypeste sannhet: se. Den dypeste nåde: høre. Evangeliene er fulle av fortellinger om denne nåden – og sannheten i Jesus

Logos og dabra er som et gammelt ektepar. Man er ett og er samtidig to. De kjenner hverandres dårlige detaljer og ser dem i lys av helheten. De ser detaljene og lytter til helheten. Synet er i hørselen. Hørselen er i synet...

Troen kommer av forkynnelsen, sier Paulus. Det er troen på Jesus Kristus. Troen kommer til oss som en fortelling, mangfoldig, sammenhengende og motsetningsfull.

Ordet ble menneske og bodde blant oss. Vi så hans herlighet. Som den eneste sønn har fått av sin far, full av nåde og sannhet. ■

STEFANUS OG JULEN

2. juledag:

Prekentekest: Matt 10,17-22 Lesetekster: Jer 1,17-19;Apg 6,8-15

Ingeborg Sommer
Sokneprest i Skøyen menighet
Ingeborg.Sommer@oslo.kirken.no

JULENS MANGE GUDSTJENESTER

I fjor ble det for første gang tydelig for meg hvorfor vi skulle markere Stefanusdagen midt i julegleden. Jeg har hatt og deltatt på gudstjeneste 2. juledag mange ganger tidligere, uten helt å få dette med Stefanusdagen til å passe inn i julehøytiden. Fra oppveksten husker jeg 2. juledag som ungdommens julegudstjeneste i Fana kirke i Bergen. Det å gi 2. dagen en egen vinkling på denne måten fungerte bra; kirken fyltes for tredje dag på rad, mest av ungdom, men også av alle de som følte seg unge og som var hjemme på juleferie og som mintes gylne år i menighetens ungdomsarbeid. Tensing og julen ble feiret. Etterpå var det kino for de som ville.

Jeg hadde ansvar for gudstjenestene alle de tre «store» dagene på rad for første gang i fjor: julaften, 1. juledag og 2. juledag. De to første dagene gledet jeg meg til, mens 2. juledag var et pliktløp. Her hvor jeg er prest kommer det få mennesker 2. dag, og jeg har inntrykk av at mange som kommer også gjør det på grunn av pliktfølelsen. Det blir i

meste laget med gudstjeneste tre dager på rad både for lek og lærd, men i løpet av forberedelsene til disse dagene med julefeiring, ble noe som i utgangspunktet var lite lystbetont, plutselig viktig. I år har jeg fri 2. juledag, men kanskje går jeg likevel i kirken for tredje dag på rad, for at alle brikkene skal falle på plass også i år.

Der hvor julen feires tre dager i strekk og menigheten er den samme alle tre dagene, trenger 2. dagen et eget fokus. Og har man ikke lokale tradisjoner som hjelper med dette, er det Stefanus og martyriet som kirkens styrende organ har gitt oss som tema og fokus. Det er som alltid avgjørende at presten vet hva hun vil med gudstjenesten, hvorfor det er viktig at menigheten akkurat nå er sammen og at det som skal skje er viktig. Så hvorfor er Stefanusdagen viktig i julen?

STEFANUS OG JULEN

Jeg skal ikke lage noen konkurranse høytidene i mellom, men julen er helt fundamental for den kristne tro. Det er her det starter. Og Guds komme til verden har minst tre viktige konsekvenser – og da er det godt å ha tre dager.

Julaften og 1. dag tar andre seg av i dette nummeret derfor hopper vi direkte til 2. juledag: På 2. juledag er vi i vår egen tid. Gud *er* kommet til verden, lyset *har* beseiret mørket i møte med døden, Gud *møter* oss faktisk i våre liv. Så noe er endret med Guds komme. Men mye er også ved det samme. Det er ikke slutt på lidelser. Mennesker steines også i dag. Særlig kvinner. Ikke på grunn av budskapet om Jesus Kristus, men likevel – forbrytelsen er like brutal uansett hvilken grunn som gis.

2. juledag hjelper oss å snakke sant om livet i Guds verden. Vi synger om fred på jorden sammen med englene, vi gleder oss over den Gud som møter oss i vår verden (her er det et godt anknypningspunkt, hvis det er dåp denne Stefanusdagen), men vi tar også inn over oss at Guds verden fremdeles er hardt prøvet. Gud er kommet til oss, men ondskap, ulykker, nød og farer truer livet.

Fortellingen om Stefanus minner oss om at Fredsfyrsten ikke skapte fred i verden, verken politisk sett i Palestina eller for sine etterfølgere i troen. Verdens reaksjon på julens mysterium, på den kjærlighet som Gud åpenbarer for verden i Jesus, ble ufred og konflikt. Mørket ser på mange måter ut til å overvinne lyset. Dette perspektivet hjelper oss å jorde julen til våre liv. Fortellinger om verdens nød – både de som lider for troens skyld og de som lider av andre grunner – hører med sammen med fortellinger om englesang og stillferdig

barnegråt i en krybbe. For det er summen av det hele som er julens budskap. Lyset skinner i mørket, men mørket har ikke overvunnet det!

NOE OM DAGENS TEKSTER

Lesningene denne dagen begynner for så vidt godt. Jeremia krever innsats, men gir løfter om styrke og medvandring. Det skal bli strid, men vi skal vinne. Kraften og seieren står i fokus.

Fra Apostelgjerningene er det første delen av fortellingen om Stefanus som er lesetekst. Stefanus blir utvalgt av disiplene til diakonale oppgaver, fordi han er «en mann fylt av tro og Hellig Ånd». Og han gjør oppgaven på en måte som vekker oppsikt – full av nåde og kraft, og med under og tegn – og dette gjør at han alt fra første stund møter stor motstand. Vi kjenner historien videre. Derfor vil fortellingen om motstanden Stefanus møter, for mange skape assosiasjoner til steiningen av ham, uten at denne delen av fortellingen er med denne dagen. Her er det ikke seier i sikte, men stor innsats som vil bli kronet med smerte og nederlag. Stefanus' engleansikt gir gjerne et hint om at han vil ende opp blant de salige, men for meg er det å bli steinet i seg selv så rystende, at det er dette som roper høyest i fortellingen.

Prekenteeksten hos Matteus forteller om sendelsen av disiplene. Selv om sendelsen skjer i en ramme av løfter om ånd og kraft i tjenesten, er det på mange måter forutsigelsen av prøvelsene og

utfordringene som vil komme, som står sterkst frem. Det som loves kommer i skyggen av det som kreves. Her må det være andre ting som driver disiplene til innsats enn at tjenesten i seg selv er givende; løftet om det som venter ved veiens slutt. Fortellingen er en klassisk «når enden er god er allting godt»-fortelling. Vi er rett inne i en klassisk martyrietankegang: Å ofre livet for det som ligger foran – løftet om paradiset.

MARTYRER I DAG

Herfra tårner problemene seg opp for prekenen. Det finnes selvfølgelig mange innfallsvinkler – som alltid – til å snakke om martyriet. Én ting som kanskje må sies: Det finnes flere kristne i dag enn noen gang tidligere som forfølges pga. sin tro. Det er en påminnelse til oss selv og menigheten om at frihet til å tro og ytre sin tro er et stort gode, og ingen selvfølge. Her kan det gjøres plass til takknemligheten.

(I skrivende stund er Liu Xiaobo akkurat tildelt fredsprisen. Dette er kanskje ikke så aktuelt å fokusere på i desember, men forfølgelse for sin tro/overbevisning og kamp for det gode i verden, skjer også ut over det kristne martyriet.)

MARTYRTANKEN SOM PROBLEM

I nyhetsbildet for øvrig er det det islamistiske martyriet som får størst fokus. Martyrene i denne sammenheng blir ikke nødvendigvis drept: De vi frykter mest er de som dreper seg

selv. Forskjellen til Stefanus og kirkens martyrer i dag er i dette perspektivet himmelvid, men selvmordsbomberne tydeliggjør at en overfokusering av paradetanken – at det som er nå, er underordnet det som kommer – kan være farlig.

Og det er ikke bare «de andre» som bruker religiøs overbevisning til å legitimere ugjerninger. Det foregår innad i familier, i vårt land og i hele verden. Å velge en annen religiøs tilhørighet enn familien forøvrig kan bli dramatisk. Far står mot sønn. Det skjer ikke bare når noen vender seg *til* den kristne tro. Også kristne støter mennesker av annen tro ut i kulden.

Kanskje er det også på sin plass å minne hverandre om at kirken selv har en blodig historie. Tanken om det som finnes på den andre siden av døden har gjort det mulig å nedvurdere respekten for livet her og nå, sånn at det å ta liv, krenke mennesker som lever og tenker annerledes, har blitt anerkjent som rett.

TILBAKETIL JULEN

Men det er altså julen som feires og vi må knytte Stefanusdagen til julens budskap – ikke bare henge igjen i alt som er vanskelig. Vi er midt i gleden over livet som spirer og over Gud som tar bolig hos oss. Dette – selve julens mysterium – er veien mot forsoning og fred. Hvordan henger dette sammen med alt det onde som skjer, til og med i Guds navn?

Det er naturlig å se til disiplene som levde sammen med Jesus i noen korte år. Heller ikke for dem var møtet med Jesus slutten på kampen mellom det gode og det onde. Det går ikke én dag uten at den verden Gud skapte skriker ut sin nød. Alt som lukter av herlighetsteologi er over alle hauger. Det teologiske «allerede, men ennå ikke» trer frem. Julen gir oss Jesus, og Jesus midt i blant oss er begynnelsen på slutten, men ennå lever vi under skapelsens sårbare kår.

FRED PÅ JORDEN

2. juledag hjelper oss til å synge halleluja og om fred på jorden sammen med englene på markene. Vi gjør det ikke fordi vi er ferdig med de utfordringer livet i Guds verden bringer oss. Vi synger halleluja og om fred på jorden fordi lyset, som mørket ikke kan overvinne, er tent for oss. Men det er ikke bare tent med tanke på evigheten, det er tent for å gi oss alle en tilhørighet til Guds rike midt i verdens nød og trengsel. I dette lyset kan vi forstå oss selv og livet på en ny måte.

Midt i alt det uverdige som skjer og

som rammer oss, har vi fått en ny verdighet. Denne verdighet gjelder kanskje aller mest de minste i blant oss. Uten å liste opp konkrete eksempler på hvem dette er, tenker jeg på alle som lever i nød, i fornedrelse og som opplever krenkelser, uansett hvor i verden det skjer. Vår verdi for hverandre og Gud er ikke målt i hva vi får til og om vi har stor eller liten kraft i det vi gjør. Gud har gjestet oss og gitt oss seg selv i tid og evighet. Dette er vi kalt til å dele med hverandre, og vi er kalt til å gjøre det på en måte som bringer lyset inn i menneskers liv, sånn at flere kan klare å se sitt liv i kjærlighetens lys og samtidig holde fast på at mørket ikke vinner til slutt.

Salmeforslag:

NoS 68 *Nå vandrer fra hver en verdens-
krok*

NoS 887 *Herre, til deg tar jeg min tilflukt*
– vekselsang

NoS 80 *Du Ord frå alle æver*

NoS 64 *En krybbe var vuggen*

NoS 93 *Deilig er den himmel blå*

PREKENER BAK MURENE

Bok av Harald Bekken: *Jesus i fengselet, Prekener bak murene*.
(Luther Forlag 2010).

Susanne Bjerregaard
Fængselsprest, statsfængselet i Vridsløselille, DK

Den norske fængselspræst Harald Bekken har udgivet en prædikensamling med prædikner, der er holdt i Oslo Fængsel.

Han siger, at det er første gang, der udgives en fængselsprædikensamling i Norge. Så må man sige, at det er på tide. I nyere tid er der i Danmark udkommet 2 bøger om prædikner i fængselet. I 2000 udgav fængselspræst Carl Lomholt: «Ikke på vilkår!» og i 2005 udgav tidligere fængselspræst Erik Carlé: «Prædikner fra fængsel, katedral og landsbykirke».

Bogen er tilegnet de unge indsatte, der fandt en alt for tidlig og barsk død.

Harald Bekken finder selv prædikentemaet. Hvor mange præster vil læse den kommende søndags tekst i begyndelsen af ugen og reflektere over den i forbindelse med ugens andre gøremål og så ved slutningen af ugen samle indtrykkene og skrive prædikenen, så finder Harald Bekken selv temaet for prædikenen. Bortset fra de faste tekster ved højtiderne, vælger han selv temaet for prædikenen eller temaet vælger ham. Tidsmæssigt fylder gudstjenes-

ten mindst i præstens arbejde samtidig med, at den er centrum for alt det andet, der foregår i ugens løb.

Prædikenen fremføres mundtligt og er lært udenad. I begyndelsen var prædikenen skrevet ned, så den kunne være et trygt holdepunkt i en kaotisk gudstjenestesituation. Harald Bekken beskriver, hvordan han aldrig kan være sikker på, om fangerne lukkes ud til tiden, om der har været nogle i lokalerne, der har lånt stole og service og ikke leveret det tilbage, så man jævnligt må improvisere. I denne kaotiske verden, var der det skrevne papir at holde fast ved. Men efterhånden gik det op for ham, at den skrevne tekst blev en forhindring for kontakten til de indsatte. Han opdagede, at kropssproget, øjenkontakten, nærværet var mindst lige så vigtigt som det talte ord. Efter en gudstjeneste blev han takket af en indsat. Ikke på grund af prædikenen men p.g.a. øjenkontakten. «Tak fordi du så mig»

I bogen føres vi med ind i arbejdsprocessen. Vi kan jo af gode grunde ikke være med ved prædikenes tilblivelse. Harald Bekken mener, at det er en misforståelse, at en prædiken bliver til 2 gange. Første gang ved nedskrivningen og anden gang ved fremførelsen. Nej,

siger Harald Bekken, Prædikenen bliver til i det øjeblik, den høres. Når den bliver holdt der i lokalet, som i søndagens anledning er omdannet til kirke med 35 lyttende indsatte. Vi kan ikke være med der, men vi kan være en flue på væggen og fornemme stemningen.

Det er spændende at læse, hvor naturligt bibelteksterne inddrages i prædikenen. To tusind år gamle tekster, der igennem århundreder har vist deres holdbarhed og levedygtighed, viser sig igen her i et lukket fængsel i Oslo i det 21. århundrede.

Det er ikke forbudt at bruge sin fantasi, når man læser de bibelske tekster, siger Harald Bekken. Og det gør han frimodigt. Han kommer med personlige betragtninger, skaber identifikation og bygger bro mellem teksterne og de indsattes situation.

Prædikerne er dels blevet til ved samtalerne og kontakten med de indsatte i ugens løb og samtidig opfordres de indsatte i prædikenen til fortsat samtale, hvis der er noget, de vil have uddybet eller tale om i enrum.

Emnerne, der tages op er meget relevante i en fængselsammenhæng, men har også universel gyldighed.

Taler vi altid sandt? Findes der tilgi-

velse? Hvis den findes for Judas, findes den måske også for mig? Hvordan forholder vi os til gæld?

Alt, hvad der er at vide om Gud er, at han elsker sine bortkomne skabninger. Det handler ikke om regler og læresætninger, men om kærlighed.

Harald Bekken bruger sin fantasi og fortæller os, hvad det var, Jesus sad og skrev i sandet, da de kom til ham med en kvinde, der var grebet i hor. Han skrev selvfølgelig: «Hvor er manden?» Hvis hun var grebet på fersk gerning, måtte der nødvendigvis være en part til. Hvorfor havde de ikke taget ham med? Eller Lots kone, der bruges som et eksempel på fastlåsthed og forstenedhed. Lås jer ikke kun fast i fortiden, men vend blikket på fremtiden. Og hvad med den lille Zakæus, der gerne ville se anderledes ud. Der er masser af eksempler på teksternes aktualitet.

Det har været meget spændende at læse denne bog. Harald Bekken forstår at formidle gudstjenesteoplevelsen, så man får en følelse af selv at være til stede. Og han forstår at forkynde Guds kærlighed, så vi føler os set, værdsat og respekteret. ■

Susanne Bjerregaard

OGSÅ FOLKEKIRKEN ER DEN VIRKELIGE KIRKE

Harald Hegstad
Prof. ved Det teologiske menighetsfakultet
harald.hegstad@mf.no

Nytt norsk kirkeblad bringer i forrige nummer (6/2010) hele tre artikler som på forskjellige måter omtaler og kommenterer min bok *Den virkelige kirke* (Tapir 2009). Ved siden av at det naturligvis er en ære å få slik oppmerksomhet rundt en bokutgivelse, gir de tre artikler interessante innspill som det er vel verdt å ta med seg i den videre debatt. Å utgi en bok om et så mangefasettert tema som ekklesiologien, er i seg selv et risikabelt prosjekt, ikke minst i norsk sammenheng der kirkesynsdebatten gjerne har hatt mer karakter av skyttergravskrig enn av en reell diskusjon. Når jeg leser siste nummer av kirkebladet, opplever jeg derimot at det dreier seg om reell samtale.

Hvor stor uenigheten er, eller hvor den egentlig ligger, er jeg imidlertid mer usikker på. Når jeg leser bidragene, opplever jeg at det i noen grad handler om hvordan jeg blir *lest*, og ikke bare om hva jeg faktisk har skrevet. Alle tre artikkelforfattere presenterer tolkninger av det jeg har skrevet som jeg finner problematisk. Noe av skylden for det er

sikkert min, men jeg har også på følelsen at de i noen grad leser meg ut fra hva de *forventer* at jeg vil si. Jeg er derfor takknemlig for denne muligheten til å klargjøre hva jeg har forsøkt å si, og hvordan det forholder seg til kommentarene som framkommer i de tre artiklene.

Siden artiklene av Halvard Johannessen og Marit Bunkholt tar opp mye av den samme tematikken, vil jeg kommentere dem samlet. De fokuserer begge på de samme to spørsmålene, nemlig spørsmålet om folkekirken og forståelsen av prestens rolle.

Når det gjelder det første spørsmålet, synes både Johannessen og Bunkholt å mene at jeg har et utilstrekkelig syn på folkekirken, og at min ekklesiologi egentlig handler om kjernemenigheten. En slik lesning belegges riktignok i liten grad i teksten min, for Bunkholt handler dette om hennes «leseropplevelse», og hun «får på følelsen» at det jeg egentlig er ute etter er å «rettferdiggjøre kirkens sosiale fellesskap – at noen er sammen og sosiale, ja, kanskje til og med venner, i kirkens rom og innenfor kirkens rammer» (s. 12).

Når Johannessen faktisk finner av-

snitt i boken min der jeg forsøker å fortolke folkekirken som kirke, hevder han at dette folkekirkelige aspektet i virkeligheten er «lånte fjær», uten «naturlig» sammenheng med argumentasjonen i boken ellers (s. 7). Når jeg flere steder i boken gjør forsøk på å få plass til folkekirken i ekklesiologien, er dette altså ikke i samsvar med det jeg «egentlig» mener, synes det.

For meg synes det som om denne lesningen bunner i at verken Johannessen eller Bunkholt helt har fått tak i hva jeg mener med begrepet «den virkelige kirke». Det synes som de rent instinktivt antar at det dreier seg om en kanonisering av kjernemenigheten, og at det er denne jeg identifiserer med det kristne fellesskap i teologisk forstand. Jeg vil gjerne benytte anledningen til å presisere at en slik forståelse *ikke* er i samsvar med intensjonen i boken. Begrepet «den virkelige kirke» handler ikke om den «ideelle» kirke til forskjell fra mindre ideelle former. Mitt poeng er at ekklesiologi må handle om kirken slik den faktisk finnes i verden, ikke en prinsipiell eller usynlig kirke «bak» eller «over» den historiske og empiriske virkelighet. Det betyr at kirken er et fellesskap av konkrete mennesker.

Antakelig er det bruken av begrepet «fellesskap» som får Johannessen og Bunkholt til å mene at det dermed er kjernemenigheten det egentlig handler om. Det er imidlertid ikke riktig. Av sosiologien har jeg lært at menneskelige fellesskap kan ha mange former, og at

de ofte er overlappende og komplekse. Også de former for menneskelige relasjoner som representeres av «folkekirken», må derfor inkluderes i begrepet. I et avsnitt i kapittelet om kirken som fellesskap avgrensers jeg meg eksplisitt overfor en «identifikasjon av kirken som fellesskap med den indre kjerne av aktive kirkegjengere». Jeg peker her på at en slik identifikasjon ikke tar høyde for «at kirke og kristendom i en folkekirkesituasjon i mange tilfeller fortsatt er innvevd i det allmenne fellesskapet i samfunn og familie» (s. 99) Det betyr at kirkens karakter av fellesskap også kan sies å være til stede i det som i første omgang oppfattes som andre former for fellesskap, men der forhold til tro og kirke inngår som et element av mange, for eksempel i lokalsamfunn, nabolag og familier. Med henvisning til Gustaf Wingren viser jeg hvordan denne kirkens sammenvevdhet med det allmenne samfunnslivet gir god mening også i et skapelsesteologisk perspektiv (s. 66).

Når jeg snakker om «den virkelige kirke» mener jeg altså å inkludere hele den komplekse sosiale virkelighet som utgjør kirken. Også folkekirken er en del av «den virkelige kirke», i like stor grad som kjernemenigheten. Nettopp denne kirke er det så som må gjøres til gjenstand for teologisk fortolkning. En teologisk ekklesiologi kan ikke som religionssosiologien nøye seg med å registrere og klassifisere de ulike deler av den empiriske virkelighet, men må fortolke denne virkelighet i lys av

den kristne tro på Gud. Spørsmålet er altså hvordan ulike kristne fellesskapsformer (i folkekirke, kjernemenighet, stabsfellesskap osv.) skal forstås som uttrykk for kirke i kvalifisert teologisk forstand. Det er her jeg med CA VII tar utgangspunkt i fellesskapet om ord og sakrament i gudstjenesten som det som konstituerer kirken. Det betyr ikke at kirken er begrenset til dem som til enhver tid er til stede i gudstjenesten. Poenget er at gudstjenesten er det sentrum som alt annet i kirken henter sin mening fra. Dette er et synspunkt som også stemmer vel overens med f.eks. Gustaf Wingrens skapelsesteologisk forankrede folkekirketeologi. Det er på denne bakgrunn jeg forsøker å forstå forholdet mellom de som faktisk er til stede og de kirkemedlemmer som ikke er det, som et slags representasjonsforhold, der de som feirer gudstjeneste ikke bare gjør det på egne, men på hele fellesskapets vegne (s. 100). Til forskjell fra Johannessen mener jeg at en slik tanke er godt integrert i resonnementet for øvrig.

En teologisk fortolkning av den empiriske kirkelige virkelighet impliserer naturligvis en bestemt normativitet. Det er altså mulig å vurdere foreliggende kirkelige praksiser i forhold til en teologisk forståelse av det kirken er kalt til å være og kalt til å gjøre. I et slikt perspektiv har både folkekirken og kjernemenigheten sine verdifulle og problematiske sider – om enn på noe ulik måte. Det betyr dermed ikke

at den ene måten å være kirkemedlem på er bedre enn den andre. I så måte er jeg enig med Bunkholt når hun sier at hun er villig til å leve med ulike tros- og tilhørighetsformer i Den norske kirke som «legitime kristendomsformer, så lenge som den enkelte selv fastholder sitt kirkemedlemskap» (s. 19). Det forhindrer likevel ikke at det budskap kirken forvalter rommer en *utfordring* til det enkelte medlem. Når vi forkynner evangeliet, utfordres mennesker til tro. Når vi arbeider med gudstjenesten, er det vel fordi vi ønsker at flere skal komme? Når vi understreker diakoniens plass i kirkens liv, rommer vel det en utfordring til kirkens medlemmer om å se og engasjere seg for nestens behov? Når vi holder fram idealet om kirken som «åpen», ligger det en utfordring til de tette og nære fellesskap som ikke slipper andre til. Det handler her ikke om en utfordring til folkekirken om å bli som kjernemenigheten, men om å utfordre der den enkelte befinner seg. I den eskatologiske spenning mellom «allerede nå» og «ennå ikke» som kirken befinner seg i, og som jeg beskriver i boken, handler det om å være *på vei*, både for den enkelte og for fellesskapet.

Jeg ser altså verken på kjernemenigheten eller folkekirken som den ideelle form for kirke. I min mer empirisk orienterte forskning har jeg forsøkt å vise hvordan de to forutsetter hverandre og samvirker med hverandre (jf. *Folkekirke og trosfellesskap*, Tapir 1996). Både i

ekklesiologi og i menighetsutvikling må vi ta høyde for begge.

I prosjektet «Menighetsutvikling i folkekirken», som Johannessen nevner, er vi opptatt av at menighetsutvikling ikke bare gjelder menighetskjerne, men også berører bredden i folkekirken (jf. <http://www.mf.no/menighetsutvikling>). Ikke minst ønsker vi å stimulere til prosesser der dynamikken i forholdet mellom menighetskjerner og folkekirke settes i spill.

Menighetsutvikling forutsetter imidlertid at i det minste noen av kirkemedlemmene er aktive og tar et ansvar, enten det skjer i en type menighetskerne, eller det handler om et menighetsråd der vervene går på omgang i bygda. I dette bildet spiller naturligvis presten og andre ansatte en nøkkelrolle, men en kommer i dagens situasjon ikke særlig langt ved å drive kirken utelukkende ved hjelp av ansatte. Ved siden av de pragmatiske grunner som finnes for frivillighet i kirken, kommer også de teologiske perspektivene. Det er det jeg har utfoldet i min behandling av tjenestetologi: Kallet til tjeneste i kirken gjelder ikke bare en spesiell gruppe, men alle kristne. Dette handler ikke bare om å være «kirkeaktiv» i kjernemenighetens forstand, men også for eksempel om å bære sitt barn til dåp og senere formidle kristen tro og praksis til dem, eller om å utøve en diakonal innsats i sitt daglige virke (jf. s. 144).

Mitt forsøk på å formulere en tjenestetologisk basis for forståelsen av

prestedtjenesten og andre vigslede tjenester har åpenbart fått Johannessen og Bunkholt til å oppfatte meg dit hen at jeg ikke har sans for prestens profesjonalitet og teologiske kompetanse. Jeg skal gi dem rett i at dette er anliggender som ikke er særlig framme i boken, noe som primært har sammenheng med valg av fokus. Jeg kan imidlertid forsikre dem om at jeg mener profesjonalitet og faglighet må ivaretas både for prester og andre ansatte i kirken. Av det tjenestetologiske perspektivet jeg har forsøkt å skissere, følger ikke bare at tjenestene (vigslede og ikke-vigslede, ansatte og frivillige) må ses i sammenheng med hverandre, men også at de må forstås i lys av sin egenart.

Til prestedtjenestens egenart hører teologisk kompetanse og profesjonalitet i utøvelsen av sin rolle. Ut fra reaksjonene skjønner jeg at jeg burde gjort dette klarere i boken. Samtidig er det viktig å påpeke at et sentralt aspekt ved kirkelig ansattes profesjonalitet i dag nettopp må være evnen til å inspirere og jobbe sammen med frivillige. Her er jeg helt enig med Bunkholt når hun sier at likeverd i kirken handler om at «ansatte og frivillige har et gjensidig, dialogisk forhold, også i teologiske spørsmål» (s. 17).

Til sist noen ord til Joar Hagas artikkel, som har en noe annen innfallsvinkel enn de to andre. Som kirkehistoriker er han først og fremst opptatt av å plassere – og vurdere – min posisjon innenfor teologihistoriske kategorier.

Med dette utgangspunkt finner han at min tenkning har en «reformert struktur», til forskjell til det han omtaler som «et klassisk luthersk syn» (s. 22). Innenfor den tradisjon som Haga synes å gjøre seg til representant for, er det naturligvis en alvorlig anklage.

Hagas teologihistoriske skjema fungerer etter min mening for mye som en tvangstrøye, der han så å si finner implikasjoner av det jeg har skrevet som ligger langt ut over det jeg faktisk skriver. Haga påpeker at jeg i likhet med Augustin forstår kirken som et tegn. Fra dette slutter han at jeg som Augustin nødvendigvis impliserer en usynlig virkelighet som tegnet viser til, og at min grunntese om kirken som grunnleggende sett erfarbar derfor faller sammen (s. 22). Det han dermed overser er at jeg ikke tar utgangspunkt i Augustin, men i den form for historisk-eskatologisk forståelse av kirken som foregripende tegn som en finner blant annet hos Pannenberg.

At kirken er et tegn, betyr ikke at den viser til en usynlig kirke bak den synlige, men til gudsriket som kirkens og verdens fremtid. En slik tegnforståelse forutsetter et allerede nå – ennå ikke: Kirken er, som Haga påpeker, allerede nå realiseringen av Guds frelsende virkelighet i verden. Som en slik realisering er den samtidig en foregripelse av (og i denne betydning et tegn på) av den endegyldige Guds frelse som ennå ikke er kommet (jf. *Den virkelige kirke* s. 32f). At dette skulle være mer refor-

mert enn luthersk, har jeg vanskelig for å skjønne.

Hovedanliggendet i Hagas artikkel er likevel forståelsen av prestedtjenesten. Her finner jeg hans teologihistoriske utlegninger interessante, men uten at jeg helt får tak i hvor de bærer hen i forhold til dagens situasjon. I likhet med Johannessen og Bunkholt synes han å være bekymret for at mitt utkast til en tjenestetologi fører til en usynliggjøring av prestedtjenestens egenart og betydning. Igjen kan jeg innrømme at min forholdsvis sparsomme behandling av temaet kan ha bidratt til en slik bekymring. Jeg kan forsikre Haga om at jeg i likhet med ham mener prestens teologiske sakkunnskap er av avgjørende betydning for kirken. Men et bredt tjenestetologisk utgangspunkt gir etter mitt skjønn et like godt utgangspunkt for å komme til rette med prestedtjenestens særpreg som om en tar utgangspunkt i prestedtjenesten alene.

Problemet med å påberope seg en «luthersk embetsteologi» som løsning på dagens problemer er for det første at den aldri har vært noen enhetlig størrelse – noe de mange embetsteologiske debatter i lutherdommen er et uttrykk for. For det andre er den tradisjonelle embetsteologi utformet og utviklet i en helt bestemt historisk situasjon, i ly av kongens kirkestyre og med et passivt lekfolk. I en situasjon der kirken i større grad er blitt herre i eget hus, og prestedtjenesten ikke lenger er den eneste tjeneste med tyngde i kirken, må

teologien på dette punktet tenkes igjen-
nom på nytt. Her tror jeg neppe Hagas
anbefaling om å betone den kvalitative
forskjellen mellom de som er prester og
de som ikke er det (s. 24), er den rette
vei. Det samme gjelder forsøket på å
så tvil om legitimiteten til det kirke-
lige demokratiet (s. 23). Om en ser de
to tingene i sammenheng måtte vel det
nærmest bety at det er embetsbærerne
som skal styre kirken når kongen tak-
ker for seg?

I en slik situasjon er det også nød-
vendig å orientere seg bredt i det øku-
meniske landskapet. Den type ekkle-
siologi jeg bedriver i *Den virkelige kirke*
er derfor en utpreget økumenisk disi-
plin, selv om den skjer fra et bestemt

konfesjonelt ståsted. I de økumeniske
tilnærminger som har preget både ekk-
lesiologien og andre tema de senere år,
har det å beskjeftige seg med det felles
utgangspunkt i de bibelske skrifter vist
seg å være et fruktbart og nødvendig
utgangspunkt. Det er også grunnen til
at henvisninger til bibelske tekster spil-
ler en så stor rolle i boken. En ekklesio-
logi i vår tid kan heller ikke nøye seg
bare med å være en ekklesiologi for den
lutherske kirke, men må søke å si noe
som gjelder for kirken generelt. Da er
jeg redd det å beskjeftige seg med «kon-
troversteologisk litteratur fra tidligere
tider» (Haga s. 26) ikke er det beste sted
å begynne. ■

DEBATT: EKKLESIOLOGI OG EMBETSSYN

HVOR BLE DET AV FOLKEKIRKEN?

Vidar Vik
Pensjonert prest
vidvi@online.no

Karl Gervin har en tankevekkende arti-
kkel i NNK 6/2010: *Har kirken mistet
sin hukommelse?* Der påpekes det, gan-
ske treffende: «Gudstjenesten skal nå
bygge på det lokale – ikke tradisjonen
på å kjenne seg selv igjen – ikke møtet
med det hellige. Det står lite om ær-
bødighet og ærefrykt i de dokumenter
som har vært ute til høring, og ikke mye

om tilbedelse og hengivelse.»

Jeg var i utgangspunktet svært posi-
tiv til gudstjenestereformen, også etter
å ha praktisert den ved en del gudstje-
nester. Det er mye ved prøveliturgien
som peker i riktig retning i forhold til
den liturgien vi nå har, først og fremst
understrekingen av Ordo og det at
evangeliet har fått tilbake sin sentrale
plassering i messen. Det er også arbei-
det med formuleringene, noe som gir
mye positivt.

I den versjonen av «Alminnelige bestemmelser for Ordningen for hovedgudstjeneste» (AB) som er tilgjengelig på internett finner vi følgende overordnede målsetting: «Sentrale verdier for Gudstjenestelivet i Den norske kirke er uttrykt i begrepene *stedegengjøring, involvering og fleksibilitet*. Disse verdiene skal ivaretas i spenningsforholdet mellom tradisjon og fornyelse. Ordningen legger til rette for et sterkere lokalt engasjement og preg på menighetenes gudstjenesteliv under den felles visjonen *Sammen for Guds ansikt*».

Dette er det eneste tilløp til visjon jeg kan finne i dokumentene, og det alene gir god grunn til å gi Karl Gervin rett. Bestemmelsene i AB om hvordan etablering av en *lokal grunnordning* skal etableres, kan bare tjene til å styrke samholdet i den indre krets. De håp og forventninger som finnes blant de som hører til kirken, men som helst besøker gudstjenesten ved spesielle anledninger er det ikke tatt hensyn til.

I AB er det lagt opp til en omstendelig prosedyre med å forberede og saksbehandle det som kalles *lokal grunnordning*. Menighetsrådet har, i følge dette forslaget, myndighet til å ta avgjørelse i 22 spørsmål, hvorav fire av kirkemusikalsk art, og de fleste har teologisk og/eller sjelesørgerisk karakter. Det kan umulig være tjenlig å ha en lokal grunnordning. Hva skal det egentlig bety? For det første overser man fullstendig at gudstjeneste er teologi, og menighetsrådet er ikke valgt for å ta stilling

i teologiske spørsmål. Menighetsrådet skal ikke belastes med å gjøre vedtak som ikke hører til deres forvaltningsområde.

«Prest og kirkemusiker er gjensidig forpliktet til drøfting av spørsmål som griper inn i den andres – og fagområde.» Slik står det mot slutten. Det er jo en selvfølgelighet! For øvrig gir AB soknepresten forrang fremfor kapellanen i forbindelse med fastleggelsen av lokal grunnordning. Hvorfor det? Har ikke kapellanen den samme ordinasjon, den samme forpliktelse og den samme faglighet?

Jeg kan ikke forstå hvorfor betegnelsen *liturg* brukes om forrettende prest. Det oppfattes uklart. Vi er jo alle liturger! Hva betyr så *medliturg*? Den måten denne terminologien brukes på i AB undergraver prestens faglighet, som når det står i AB: «Liturgen har ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten i samsvar med

- Ordning for hovedgudstjenesten,
- Lokal grunnordning og
- ordinasjonsløftet, beskrevet i ordning for Vigsling til prestedtjeneste.»

Dette gir ingen egentlig mening! Ved ordinasjonen har presten lovet å forvalte «de hellige sakramenter etter Kristi innstiftelse og vår kirkes orden,» ikke etter detaljerte beslutninger i menighetsrådet. Etter de nye tjenesteordningene er alle menighetsprester tilsatt i et prosti, og vil normalt ha tjeneste i ett

eller flere sogn, i tillegg til eget tjenested. Ut fra de foreslåtte i AB, gir det mulighet for ganske mange forskjellige varianter.

Hvorfor gjøre det så komplisert? Det skal fattes vedtak for minst to år om gangen. Hvis det etter kort tid, viser seg at noe ikke fungerer, er en da tvunget til å fortsette med det som er vedtatt og godtatt av prost og biskop? Hva om det blir fraksjoner i menigheten om liturgien?

Selvsagt skal presten samtale med menighetsrådet om høymessen, men presten må også kommunisere med andre, ikke minst må presten lytte. Kirkemusikeren må være prestens nærmeste medarbeider i forberedelsen til høymessen.

Det er bemerkelsesverdig at kirkemusikeren har en så beskjeden plass i prosessen med å forberede gudstjenesten. Det var jo kirkemusikerne som startet prosessen som førte fram til en aktiv gudstjenestefornyelse. *Musica Sacra* ble startet i 1952 og de er fortsatt aktive. Det samme miljøet har også skapt kirkesangbevegelsen som vi er helt avhengige av for å omsette gudstjenesteplanene i praksis. Undervisningen i liturgikk ved Musikkhøyskolen er fullt på høyde med den som gis på andre akademiske institusjoner.

Jeg er, i likhet med alle som er glad i høymessen, bekymret for det alt for lave antall gudstjenestebesøkende. Det som har vært positivt i løpet av mine 45 år som prest i Den norske kirke, er den økende oppslutning om kasualia.

I en gjennomsnitts Oslo-menighet kan gudstjenestebesøket lett dobles når det er dåp i gudstjenesten. Når dåpsfølget først er der, er det viktig at de inkluderes i hele gudstjenesten, også i nattverden, hvis en skal håpe på at de kommer igjen. Det kan være grunner til at det ikke skal være dåp i en gudstjeneste. Da må dette forklares på en fornuftig måte, og en må for all del ikke gjemme seg bak et rigid vedtak i menighetsrådet. Det kan bare virke mot sin hensikt.

Er det da nødvendig å legge ut snubletråder for de som forsiktig våger seg gjennom kirkedøren? Flere myter om det kristne menneskesyn holdes i live av den innledende syndsbejennelse: «Det kristne syn på mennesket er grunnleggende pessimistisk», og «det er greit for de kristne å synde, for de kan bare be om tilgivelse». «Gudstjenesten er for pene og ordentlige mennesker, eller for de som tror de er det». Det er gjennom århundrene kommet en barriere, en høy terskel i kirkedøren, og en enda høyere terskel ved alterbordet. «Du må være verdig, og hvis du ikke er verdig så er du en hykler.»

Den generelle syndsbejennelse er i seg selv et problem. Den kan oppfattes veldig generell og uforpliktende. Jesu ord om å «gå først og bli forlikt med din bror» blir aldri nevnt, heller ikke ordene «Gå bort og synd ikke mer fra nå av!» Det forekommer stadig oftere, også i «kristne kretser», at en beklager, i stedet for å se sine medmennesker i øynene og stå for det en har sagt eller gjort og be personlig om tilgivelse. Den ge-

nerelle syndsbejennelse oppleves som en trøst for gjerningspersonen mens of-feret blir oversett.

Menigheter og bispedømmer har

gode målsettinger om å være åpne og inkluderende. Skal gudstjenesteordningen stå i veien for dette? ■

DEBATT: KIRKE OG POLITIKK

KIRKEN OG SELOTENE

Menneske! hvem har satt mig til dommer eller skifter over eder? Luk 12,14

Bjørn Ole Hovda
Stipendiat, TF, UiO
b.o.hovda@teologi.uio.no

Kloster kommer med et svar i NNK 6/2010 til mitt innlegg i NNK 3/2010. Som Kloster korrekt hevder, handlet teksten min både om «det ene og det andre», og var skrevet i en polemisk tone. Slike assertoriske pamfletter kan være mentalhygienisk gunstige og samtidig stimulere til debatt. Men de har også sine svake sider. Blant annet er de lette å angripe og feillese i ettertid. I så måte har jeg selv noe skyld i at en del av Klosters lesninger ikke stemmer med mine intensjoner. Jeg vil likevel ikke underslå at Kloster treffer med noen poenger. Jeg vil gi ham honnør for hans drøftende skolastiske stil som åpner for muligheten av å kunne bli overbevist av motpartens argumenter, selv om det senere virker som han er kritisk mot en slik påstått naiv, borgerlig-individualistisk omgangsform i en verden der de skjulte maktstrukturene regjerer. Jeg

setter pris på at Kloster er «naiv» nok til å angripe mine argumenter fremfor å ville diagnostisere meg og avsløre de materielle strukturene som har avlet mine meninger.

Jeg beskyldes for å holde i gang en gammel skyttergravskrig. For å fortsette i termer fra den første verdenskrig, vil jeg at de kjempende soldatene skal ta en pause fra å være politiske aktører på slagmarken og heller feire messe sammen. Men om alternativet er én rød front så la oss heller ha krig. Mine intensjoner var på grunnlag av kjerne-luthersk lære å nettopp kritisere *begge* de to sentrale fraksjonene i Dnk for å ha en altfor overfladisk argumentasjon i forhold til sin egen konfesjonelle tradisjon. Det kan så være at det er komisk å sitte på et kontor og kritisere andre kontorister, men jeg hevder fremdeles min rett som faglig tradisjonsformidler til å kritisere dagens lutherske kirkesamfunn på konfesjonelt grunnlag. Kloster relativiserer konfesjonen og

DEBATT

blir sittende igjen med én norm: dagens tilstand.

Klosters historiefremstilling av tretti- og førtiårenes Tyskland er tendensiøs. Fallet til størsteparten av den tyske unierte kirken kan ikke bare forklares med «en streng ikke-politisk modell» som legitimerte «unnfallenhet». Det var jo nettopp heller et eksempel på en type overdrevent politisk engasjement som ville opprette Guds tyske rike på jorden. For mange var Hitler Tysklands store frigjøringssteolog som ville gi «livsrom» til et underkuet folk. Når en del lutheranere gikk imot nazi-øvrigheten, var det ikke, som det ofte fremstilles som, bare et lån fra reformert tradisjon, men dels en reaktualisering av den politiske ulydigheten mot keiserens rekatoliseringspolitikk fra gode, gamle Flacius og resten av Magdeburgs hardcore-lutheranere.

Kloster problematiserer min definisjon av hva som er luthersk. Det er en helt legitim debatt. Selv om det er et mangfold i lutherske tekster, tolkingshistorie og kirkesamfunn, er det likevel ikke helt tilfeldig hvordan en god tolking kan være. Den lutherske kirke har hatt og har et stort mangfold, men min argumentasjon har i så stor grad basert seg på kjernepunkter i klassisk lutherdom gjennom historiske studier at man saktens kunne verdiget meg en lyttepause før man håndflirte videre over usofistikert påståelighet. Man må ha lest mye kontinental filosofi for å kunne mene at f.eks. differensieringen

lov-evangelium ikke er et luthersk kjernepunkt. Dermed er ikke debatten over om *hvor* det politiske slingringsrommet går. Jeg oppfatter dog en bemerkelsesverdige stor velvilje til refleksjon om hva som egentlig er luthersk. Jeg vil etterlyse en like stor vilje til besinnelse på hva som er den ultimate godhetspolitikken, hvilken politikk som er Kristi egen, og hvilken tolkingsrett Kirkens organer bør ha i så måte. Kirken har tross alt en konfesjon. Den har ikke et politisk program. Kloster tenker mer reflektert om dette enn mye av det som kommer fra kirkelige organer.

Selvfølgelig er ikke ethvert engasjement for skaperverket nødvendigvis moralistisk. Men det bør være legitimt å kritisere hvordan engasjementet har ytret seg i Dnk's organer. Jeg er verken motstander av «miljøet» eller «en rettferdig verden», men kritiserer kirkens ofte naive og ureflekterte tenkning og metode i sine altfor hyppige politiske uttalelser, og tendensen til at politiske og moralske spørsmål tenderer til å ta hovedplassen i Kirkens organer.

Kloster har i vid forstand rett i at kirken alltid er politisk, på samme måte som at Kirken alltid er konfesjonell, selv om krefter i Kirken ønsker å legitimere sin indifferens og ignoranse for egen tradisjon med påstått konfesjonell nøytralitet. Jeg ville nettopp påpeke grensene for det politiske slingringsrommet ved å henvise til enkeltsaker Kirkens organer har uttalt seg om. Det var en innrømmelse av at

Kirken i visse tilfeller *skal* ytre seg politisk i snever forstand. Mellomkirkelig råds prinsipielle pasifisme i forhold til Taliban har flere interessante implikasjoner. Man kunne på spøk oppfordre Mellomkirkelig råd til å lage en liste over hva man skal kunne gi etter på i forhandlingene med Taliban.

Jeg er for øvrig enig i Klosters kardinalpoeng om at kirkefelleskapet forplikter! Samtidig gjelder vår forpliktelse også for alle mennesker. Jeg fokuserte ikke på det i innlegget mitt, men nevnte faktisk dette ansvaret som en del av tekstgjennomgangen. Når det er sagt, synes jeg Dnk's omtanke for alle de forfulgte kristne er ganske laber. Men omsorgen for de stakkars, unnselige islamistene i Taliban er dypt rørende. Det er kanskje den postkolonialistiske skyldfølelsen som her seirer over omsorgen for de forfulgte i Kristi legeme? For hva er mer tilfredsstillende for en kristen enn å påta seg skyld, ja, det er vel endog første steg til frelsen? *Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa!* Selvransakelse er bra, også politisk, men politisk masochisme er ikke bra for annet enn et styrket selvbilde som moralsk overlegen.

Jeg holdt frem Kirkens Grunn som et ideal på hvordan Kirken med tyngde kan uttale seg i politiske spørsmål. Denne erklæringen var ikke rettet mot okkupasjonen som sådan, men mot en totalitær statsmakt som ville indoktrinere ungdommen i en altomfattende ideologi/livssyn. Protestens grunnlag

var Kirkens og foreldrenes frie rett og plikt på oppdragelsen. Kirkens Grunn handlet om samvittighetsfrihet og trosfrihet. Og ja, etter mitt syn er retten til å være kristen en klar kristelig kjerneverdi, som det ligger i Kirkens natur å skulle forsvare.

Kloster er enig i skepsisen min mot kirkelig aktivisme på et høyere konkretiseringsnivå. Det virker altså som om en videre debatt om dette spørsmålet er avhengig av en gjennomgang av de ulike forståelsene av politikkbegrepet. Kloster ser selv flere potensielle problematiske sider ved kirkelig innblanding i politikken. Politikk blir ofte sagt å være kampen om fordelingen av goder og byrder i samfunnet. Meningsbredden i politikkbegrepet er stor. Det kan betegne verdier i vid forstand, formale regler og fremgangsmåter, politiske mål (herunder enkeltmål eller helhetlige utopier), midler for å oppnå målene, eller partipolitikk og politiske helhetspakker. Jeg tenker at Kirkens beste engasjement er det diakonale som foregår i hverdagen, der den konkrete nøden blir møtt med konkret hjelp av konkrete medmennesker. Kirken kan heller ikke avvise at det kan finnes strukturelle forhold som fører til nød. Men et perspektiv på strukturell undertrykking bør i alle fall ikke rendyrkes. Kirken bør ikke spre og understøtte menneskers identitet som bare offer. Det er uverdigg og lite konstruktivt.

En bør heller ikke komme med *ex cathedra*-uttalelser om hvilke økono-

miske mekanismer som er de mest kristelige. Kirken skal ikke komme med de politiske løsningene eller vigsle politiske utopier. Kirken skal ta alle verdens skrik på største alvor, og bør peke på ansvaret for nesten, men selv vet ikke Kirken mer enn andre om det for eksempel er nasjonal proteksjonisme eller frihandel som vil minske fattigdomsproblemet. Dersom det er konsekvensene som teller, er den gode viljen ikke nok. Kirken vet ikke mer om kompliserte årsak-virkningsforhold enn hedningene.

Kloster har et poeng i sin advarsel mot en ren individualisering av ansvaret for politisk engasjement for sine medkristne og andre medmennesker. Det er nok også en fare for at verdiene kan bli altfor abstrakte og fjerne, og dermed irrelevante og betydningsløse. Men selv om ikke Kirkens organer skal være aktivister kan selvsagt kristne i fellesskap innenfor Kirken engasjere seg både i felten og i politikken.

Til tross for inkarnasjonen har ikke Kirken overtatt ansvaret for å styre den verdslige verden. Det skal være en spenning mellom denne verden og Guds rike. Jesus var ingen selot! Det skal være rom for en verdslig verden utenfor Kirken. Den verdslige verden er autonom i forhold til Kirken, selv om den riktignok ikke er autonom i forhold til Gud. Friheten fra selvrettferdiggjørelse fritar oss ikke fra ansvaret for medmennesket, men den gjør oss frie fra kirkelige institusjoner som kan

styre våre liv og hvordan vi skal tjene vår neste. I vår tid bør det lutherske skillet mellom åndelig og verdslig holdes frem som en viktig del av idéarven mot all verdens religiøs og politisk totalitarisme. Kjennetegnet ved totalitære bevegelser er nettopp at de er religiøse/kvasireligiøse og vil *immanentize the eschaton* (Voegelin).

Kloster understreker at kirkelige aktører kan være politiske selv om Kirken som sådan ikke er et politisk fellesskap. Problemet blir når det politiske blir fremstilt som det fundamentale i Kirkens egne organer, slik at det impliseres en enfoldig tro på én politisk sannhet som forutsetning for kirke-medlemskap og enhet. Kirkens egne organer kan ikke være for politiske, fordi de ikke har sin legitimitet på dette området. Man kan derfor ikke bedrive politikk i snever forstand. Kloster sier selv at ingen røst kan gjøre krav på å være Dnk's politiske røst! Jeg kunne ikke vært mer enig. Men hvordan får han dette til å henge sammen med de andre utsagnene hans? Jo, han fikser det hele ved å løsrive «kirkelige aktører» fra «Kirka». Løsningen er et nestoriansk kirkebegrep. Konklusjonen er altså at Kloster også er avhengig av en viss individualisering av ansvaret for det politiske engasjementet. Det er i alle fall delegert til grupper/aktører innen Kirken, som visstnok ikke selv er Kirken. Følgene av dette bør for eksempel bli at Mellomkirkelig råd bytter navn og organiseres av meningsfellene

uavhengig av Kirken som helhet. De vil altså miste sin autoritet som talsmenn for Kirken i sin helhet. Slik sett står Kloster også selv i fare for å abstrahere kirkebegrepet, når han fratar kirkelige organ rollen som representanter for Kirken som helhet. Dersom de bare skal være en del av et indre kirkelig mangfold, bør det snarest opprettes også andre organ for å ivareta oss som tenker annerledes. Eller de kan eventuelt gå tilbake til sin egentlige oppgave: å tjene Kirkens evangelium, ikke en eller annen fraksjon innenfor Kirken.

Det er *ikke* primært representativiteten i kirkelige organ som er problemet. Det er ikke manglende demokrati i pavestolen som gjør den uspiselig for evangeliske (i motsetning til for evangelikale) det er dens utblanding av evangeliet og dens pålegging av nye bud. Ikke en gang et tydelig flertall har rett til å uthule evangeliet. Slik sett setter Kirkens ikke-politiske vesen begrensninger på hva Kirkens egne organer skal mene noe om. Demokratisering kan bli et problem siden et flertallsstyre kan gi en aura av legitimitet over en utilbørlig politisering av Kirken. Forkynnelsen og

det liturgiske livet i menighetene trenger teologisk tilsyn, utover det trenger Kirken ingen bestyrelse.

Selv om mine innlegg er preget av polemikk og et tydelig standpunkt er jeg enig i at forholdet mellom Kirken og politikken er et diskutabelt spørsmål innenfor visse rammer. Jeg regner både meg selv og Kloster som meningsberettiget i en slik debatt. Vi ser begge at det finnes et visst rom for politiske utspill fra Kirken under gitte omstendigheter. Jeg er mer restriktiv i så måte, fordi jeg ikke alltid vet hva som er politisk riktig selv, og mistenker de ulike kirkelige organer for ikke å ha fått en særskilt åpenbaring, slik at de kan uttale seg på vegne av Kirken i tide og utide. Sosiologiprofessor Stein Ringen har advart mot en «tett samrøre i Norge mellom den gode staten og de gode menigenes voktere», som «lukker rommet for frie ytringer i forhold til etablerte og sanne meninger.» En kirke i et land der «alle er sosialdemokrater», bør vokte seg mot å bli en ny ideologisk overformynder som en del av den korporativistiske formynderstaten. ■

SÆTERBAKKENS SNILLE DOM

Sivert Angel

Førsteamanuensis i homiletikk, PTS
sivert.angel@teologi.uio.no

Forrige nummer brakte en tekstgjennomgang til domssøndagen ved forfatter Stig Sæterbakken om lignelsen om brudepikene i Matteus (*Forsikringens kunst*, NNK 6/2010). Den endte på en måte som vel ingen preken egentlig kan ende, nemlig med å konstatere at «forestillingen om et liv etter døden er lønnsomhetstenkning i ytterste konsekvens. Du skal ikke være god for å være god. Du skal være god for en dag å bli belønnet for å ha vært det.»

Dersom Sæterbakken har rett i at det er denne forestillingen Matteus/Jesus fremmer, så er han likevel ikke den første i kirkehistorien til å angripe den, det skjer også hos noen nedstøvede protestanter.

I sin *Taler om religionen til de dannede blant dens foraktere* (1799) konstaterer Schleiermacher at forestillingen om hinsidig frelse gjør troen til et egoistisk prosjekt. Den sanne tro erfarer Gud for Guds egen skyld og lar den troende forenes med Ham for å leve i uegennyttig kjærlighet. Men hvordan blir den mulig denne uegennyttigheten

som strider med alminnelig menneskelig disposisjon? Ved at man i følelsen og anskuelsen likeformes med Kristus i en slags guddommeliggjøring.

Også Luthers teologiske revolusjon inneholder en implisitt kritikk av denne forestilling. Når den hinsidige frelse ikke lenger avhenger av gjerninger, men av tro, endres gjerningenes forbindelse til dommen. Himmelen blir ikke lenger belønning for godhet. Her angripes imidlertid egennytten på annet vis enn hos Schleiermacher. Den kan ikke omformes for å opphøre, men må holdes i sjakk hvis gjerningene skal befris fra den. Først når de er forsikret om den hinsidige frelse som gave, kan mennesker se gjerningene for deres egen skyld.

Jeg lurer på hva slags prekener som ble generert av Sæterbakkens tekst. Den er ingen preken, men dens påpekning er relevant for predikanter gjennom alle tider: Spørsmålet om dommen og det hinsidige involverer også spørsmålet om forholdet mellom godhet og egennytte.

Noe av det som er uvant med Sæterbakkens bibellesning er hans ufromme holdning til teksten. Vi som vanligvis skriver i kirkebladet,

leser evangelietekster med den uutalte og selvfølgelige forutsetning som Sæterbakken ikke deler, nemlig at Jesus har rett. Vi kan godt bortforklare ubehagelige utsagn i perifere deler av bibelen, men vi disiplinere oss når det er snakk om Jesu ord og tenker at det må være noe sant og viktig i disse ordene. Vi pålegger oss selv å kjempe med dem for å komme til rette med dem. Til syvende og sist må de være ord som taler til oss.

Sæterbakken går ikke til teksten med dette utgangspunktet. Han lar det være åpent hvorvidt teksten treffer eller har noen viktig lærdom å komme med. Det er forfriskende fordi det åpner for muligheter som vanligvis er lukket, som at Jesus ikke kommer med et godt budskap. Men det er også en liten revolusjon, for hos ham dømmes ikke leseren av bibelteksten, i stedet er det leseren som bedømmer bibelteksten. Den kan godtas eller avvises avhengig av hvordan den viser seg å være i lesningen. Leseren dømmer teksten i stedet for omvendt. Som leser gjør Sæterbakken det med sine litterære ferdigheter, men han gjør det også med noe annet.

Hva dette andre er, kan man få en fornemmelse av i de små forskyvningene i Sæterbakkens beskrivelser av lignelsens aktører: I Matteusteksten sier de kloke jomfruene at de ikke kan dele fordi det ikke er nok olje, mens Sæterbakken går ut fra at de sikkert hadde olje i overflod. Matteusteksten konstaterer at døra ble stengt etter at festen var begynt, men

hos Sæterbakken er det de kloke som ikke vil la døra stå åpen, fordi de er såre fornøyde med egen innsats og føler seg berettiget til forskjellsbehandling.

Når det ikke lenger er teksten som dømmer leseren, men leseren som dømmer teksten, bedømmes teksten som kald markedsliberalisme og et forsvar for den usympatiske tanke at enhver er sin egen lykkes smed. Hva er det som dømmer teksten slik?

I en leseteoretisk del av teksten viser Sæterbakken hvordan lignelser tar makt over lesere ved å gjøre dem svimle og usikre på meningen bak. Han viser også hvordan lignelser reproducerer seg i nye lag av tolkninger, slik at også en tekst om en lignelse kan leses som en lignelse.

Etter å ha summet meg av svimmelheten fra Sæterbakkens kompakte og elegante tekst, får jeg fornemmelsen av at det også i hans tekst ligger en annen lignelse skjult. Det finnes noe bak hans lignelsesfortolkning som kan besørge dens kriterier, noe som ligner en alternativ domsscene. Det kunne være en scene hvor det aldri går tomt for olje og hvor det aldri kommer til det punkt at man må ta ansvar for det man har gjort. Hva slags lignelse kunne man skrevet om en slik domsscene?

Det er ikke sikkert at lignelsen som skulle beskrevet en slik domsscene ville blitt mer sympatisk. Man kunne tenke seg en lignelse hvor de som ble konfrontert med noe de hadde forsømt, sendte ansvaret videre til dem som ikke

opphever konsekvensene av forsømselsene, før disse igjen sender det videre i en uendelig regress. Sæterbakkens lesning viser hvordan Jesu lignelse tjener de smartes egeninteresse, men også den alternative lignelse vil tjene noens egeninteresse, nemlig deres som det ikke behager å ta ansvar.

Eller verre, man kunne tenke seg en lignelse hvor alt av det som er skjedd glemmes og alle står likt stilt når belønningen skal deles ut, eventuelt at det aldri skal deles ut noen belønning. De som har påført andre lidelse vil være like berettiget som de som har lidd mye. Alle er uten ansvar og all lidelse er glemt. Heller ikke en slik lignelse ville kommet seg fri fra egeninteressen. Den ville gagnet dem som påfører andre lidelse og ønsker å slippe unna med det.

Sæterbakken beskrev ikke slike alternative domsscener, de stammer fra min fabulering over implisitte doms-

scener med alternative lignelser. Men Sæterbakkens påpekning av hvordan lignelser om hinsidigheten kan komme til å tjene egennytten, stiller nye spørsmål. Mitt poeng er at fraværet av en hinsidig dom ikke er noen trygg kur mot egennytten.

Riktignok er Sæterbakken ikke ale- ne om ikke å ha noen trygg kur mot egennytten. Schleiermacher er trolig i samme selskap med sin kur som avhenger av forvandling og guddommelig- gjøring. Luther har en mer robust kur mot den religiøse egennytten, men den er ikke immun mot mine ondskapsfulle alternative lignelser. Det er det kanskje Matteus'/Jesu lignelse som er, men den har jo, som nevnt, andre problemer.

Egennytten trenger å dømmes, spørsmålet er hvordan man skal kunne gjøre det på en måte som ikke tjener egennytten, men som befri fra den. ■

KJØNN OG GUDSBILDER

Hans Kristian Solbu
 Prest i Sverresborg menighet
 Hans.Kristian.Solbu@kirken.trondheim.no

Jeg takker Gyrid Gunnes for hennes utdypende svar i NNK 6/2010 av hva det betyr at hun bekjenner seg til Krista (4/2010). Det var i grunnen en slik utdyping jeg var ute etter (5/2010). Jeg skal ikke påstå at jeg forstår alt, for dette syns jeg er vanskelig, men svaret har utløst i alle fall to tankerekker hos meg:

1. Jeg har mange ganger spekulert på dette fenomenet at i en kirke som historisk har vært så mannsdominert på preste- og ledelsessiden, at forsamlingene er så preget av kvinner. Gjennom mange år som prest har jeg hatt en opplevelse av å ha vandret i en kvinneverden. At det er flest kvinnelige sørgende er selvfølgelig fordi mennene dør først. Men jeg tenker også på foreninger, søndagsskoleledere, menighetsråd, gudstjenestegjengere, nattverdeltakere osv. Kvinnene dominerer. Og i vår lutherske tradisjon har det jo ikke vært særlig plass til verken Maria eller Birgitta. Hva er det som skaper identitet?

Jeg har også lurt på: Hva gjør det med våre forsamlinger at det nå blir sta-

dig flere prester og andre ledere i kirken vår som er kvinner? Endrer dette bildet seg? Det hadde vært fint om noen kunne forske på dette. (Kanskje det var noe av dette som var tema på møtet 8.mars på NTNU, som jeg dessverre ikke var tilstede på. For øvrig kan vi ta opp hva jeg gjorde sist 8.mars i en annen sammenheng.)

2. Gyrid Gunnes undrer seg over at Jesus kan være framstilt som afrikaner, som same, som indianer osv., men aldri som kvinne, og at det er merkelig at det skal være så kontroversielt å overskride Jesu kjønn.

Jeg hører nok til dem som ikke er så begeistret for slike kulturelle eller historiske overskridelser i det hele tatt. For meg er det viktig å fastholde Jesu historisitet og dermed også hans fremmedhet. Det er den historiske og kulturelle avstanden til Jesus som gjør at jeg kan knytte meg til ham, fordi jeg selv er historisk og kulturelt knyttet til min tid. Det gjør det på ingen måte lettere for meg å identifisere meg med Jesus eller bekjenne meg til Kristus om han er framstilt som en høy, lyshåret skandinavisk mann.

Under Olavsfestdagene i Trondheim i

sommer var standupartist Jonas Gardell i Vår Frue kirke der han i en drøy time forkynte historisk-kritisk bibellesning. Det var både godt og morsomt å være tilstede. Bl.a. beskrev og framførte han Jesus, ut fra historisk kunnskap, som en, etter sin tid, ganske gammel mann, og mest sannsynlig både tannløs (bokstavelig talt), skitten og med en svært ”bondsk” og gammeldags dialekt. Da han framførte saligprisningene fra Bergprekenen på den måten, ble de ganske fjerne fra min høystemte og in-

tense framføring av de samme ordene f.eks. i begravelser.

Jeg er klar over at også historiske framstillinger alltid vil være konstruksjoner, men likevel. Å fastholde Jesu fremmedhet gjør at jeg ikke så lett putter Gud i egen lomme, og har kontroll på hvordan Gud kan eller skal være.

Det siste er nok den viktigste av mine to tankerekker. Men jeg tenkte at det kanskje var fint at jeg kunne vise at jeg kunne ha to tanker i hodet samtidig, jeg også. ■

MOTTO OG LOGO

Motto og logo er tegn og tekst som er ment å formidle hva en organisasjon er og driver med til offentligheten. Det betyr at konteksten som mottoet eller logoen skal fortolkes inn i fortolkningen, foregår i en kontekst som ikke kan forutsettes å kjenne de språklige eller kulturelle kodene som tas for gitt av organisasjonen selv. Å lage motto og logo er derfor hermeneutisk sett en svært utfordrende jobb: man må nullstille seg, se seg selv og sin egen organisasjon utenifra, med øynene til dem som ikke har de samme referanserammene som organisasjonen selv.

Ved flere anledninger har jeg påpekt det svært problematiske i at Dnk's logo er Olavsøksene, så dette skal få ligge her. Men hva skal man mene om det nye mottoet *I Kristus – nær livet?* I lys av første avsnitt er det to problematiske forhold ved dette mottoet.

For det første: Selv om det har sin opprinnelse i diverse Paulus-sitater, er «I Kristus» først og fremst en liturgisk formular. Formuleringen er derfor kjent for dem som kan liturgien og har en opplevelse av at denne fremstår som meningsfull og livsfortolkende. Men dette er ikke en kunnskap som man kan forutsette er allment opplevd eller kjent. Det er grunn til å spørre om ikke denne første delen av mottoet kun fremstår som meningsfullt for dem som allerede kjenner Dnk's språklige koder, og at mottoet – ved å forutsette denne type kunnskap – først og fremst henvender seg til sine egne, dvs. konsoliderer egne grenser.

For det andre: Mottoets andre del er «Nær livet». Hva betyr det å være nær livet? Jeg kjenner ikke delegatene til Kirkemøte 2008 da mottoet ble vedtatt, men selv lever jeg ikke nær livet. Jeg lever *i* livet, og den teologien jeg forkynner og den menigheten jeg betjener lever *i* livet – i alt sitt mangfold. Jeg tenker med skrekk på hvilken kirke vi får hvis kirken lever nær livet, sånn litt på avstand, skuende inn i det livet som foregår på torg, skoler, hjem, barer og barnehager. I

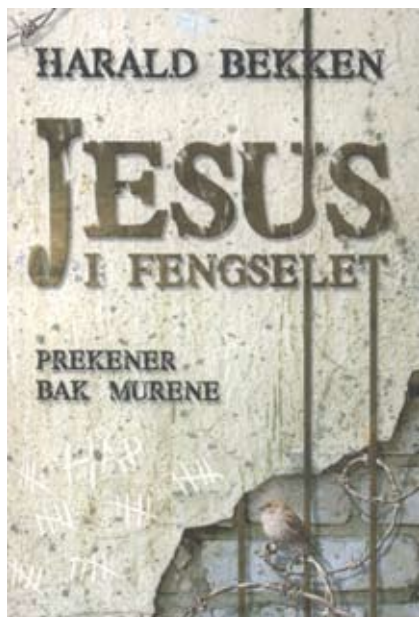
tillegg kan man si: Å beskrive Dnk som en kirke som er nær livet underkommuniserer kirkens kontekstualitet. Dnk hadde vært en helt annen kirke om den hadde levd nær velferdsstat, oljefond og sosialdemokrati. Denne forskjellen blir synlig hvis man spør hvordan Dnk hadde sett ut om den virkelig hadde levd nær dette, og hvor det var de som var utenfor (eks. rumenske tiggere) som satt i ledelsen? Dnk er ikke nær livet, men et resultat av det livet den lever i, nemlig et liv hvor det ikke er rumenske tiggere som sitter i ledelse, men en vanlig norsk middelklasse.

Å skape et mer ærlig og allment kommuniserende motto hadde ikke krevd at man startet arbeidet på nytt igjen. Man kunne byttet kun på preposisjonene: *I livet, nær Kristus*. Dette mottoet ville sagt: som mennesker, prester og kirke kommer vi fra og lever i livet, og det er dette livet vi handler, snakker og ønsker å være meningsfulle for. Men i tillegg er vi noe mer: vi er nær Kristus. Vi forteller om ham, vi ber til ham, vi forsøker å handle som ham, men vi har aldri grepet ham fullt ut, fordi han kommer til oss utenfra, han er den som overskrider livet. Tar Kirkemøte 2011 utfordringen om å gjøre denne lille – men svært viktige – endringen?

Gyrid Gunnes,
studentprest i Trondheim
gyrid.gunnes@ntnu.no

ANNONSE:

Harald Bekken: *Jesus i fengselet*
Prekener bak murene
Kr 278,- www.lutherforlag.no

ANNONSE:

Økumenisk kvinnekalender 2011
Kr 189,- www.kvinnekalender.no
I salg hos bokhandlere, hjemmeside
el. kontakt: Edith Haarseth, 2634 Fåvang
ISBN: 978- 82-92640-06-7

ANNONSE:

STAVKYRKJENOVELLER

SOLVEIG BERGAN

Stavkyrkjenoveller: Eit blick inn i norsk kyrkjeliv i siste halvdel av 1200-talet. Alt var annleis, men er det berre blitt betre? Frammøte, vyrdnad – har kyrkja blitt ein stad der folk gjerne møtast?

Les desse tre novellene: *Stavkyrkjemesse*, *Dei vegfarande*, *Sira Prest*, på i alt 27 s. Dei er gratis. Du betalar berre porto og eksp.gebyr, da tek eg eit fast beløp på kr 16,- som du legg ved bestillinga i frimerke, uansett antal hefte. Bestilling sendes til: *Solveig Bergan, Carl Konowsgt. 36, leil. 313, 5162 Laksevåg.*